

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Monika Bartášková

**Smlouvy ve prospěch třetích osob pro případ smrti:
historicko-komparativní studie**

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Smlouvy ve prospěch třetích osob pro případ smrti: historicko-komparativní studie*“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 5. února 2022

.....

Monika Bartášková

Předně bych ráda na tomto místě poděkovala JUDr. et Mgr. Ondřeji Horákovi, Ph.D., za veškerý věnovaný čas, odborné rady a vstřícný přístup, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout. Dále bych ráda poděkovala své rodině, přátelům a příteli za nesmírnou podporu a trpělivost. Nakonec bych tuto diplomovou práci bych ráda věnovala svému otci.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1 Východiska problematiky právních jednání	8
1.1 Obecně ke smlouvám ve prospěch třetích osob	8
1.2 Smlouvy pro případ smrti	12
1.2.1 Darování pro případ smrti	12
1.2.2 Životní pojištění	13
2 Od obecného zákoníku občanského do právníké dvouletky	17
2.1 Obecný zákoník občanský a pojišťovací zákony	17
2.1.1 Právní úprava	17
2.1.2 Smlouvy ve prospěch třetích osob	19
2.1.3 Životní pojištění	22
3 Od právníké dvouletky do moderní rekonifikace	25
3.1 Právní úprava	25
3.1.1 Občanský zákoník 1950	25
3.1.2 Občanský zákoník 1964	26
3.2 Smlouvy ve prospěch třetích osob	26
3.3 Životní pojištění	27
3.3.1 Občanský zákoník 1950 a zákon o pojistné smlouvě 1950	27
3.3.2 Občanský zákoník 1964 a zákon o pojistné smlouvě 2004	28
4 Občanský zákoník 2012	33
4.1 Právní úprava	33
4.3. Životní pojištění	34
5 Vývoj ABGB od pádu císařství po současnost	36
5.1 Právní úprava	36
5.2 Smlouva ve prospěch třetích osob pro případ smrti	36
5.3 Životní pojištění jako smlouva v režimu smluv ve prospěch třetích osob pro případ smrti	37
Závěr	40
Bibliografie	43
Abstrakt	49
Klíčová slova	50

Seznam použitých zkratek

ABGB	Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
NS	Nejvyšší soud
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OZ 1964	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OZ 1950	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
SR	Slovenská republika
ÚS	Ústavní soud

Úvod

Předmětem této diplomové práce jsou smlouvy ve prospěch třetích osob pro případ smrti. Práce se zaměřuje na historický vývoj tohoto institutu, ještě detailněji pak rozebírá právní vývoj jednoho z konkrétních subtypů těchto smluv, a sice životní pojištění.

Zásadou pro vypracování této práce je uvedení do problematiky smluv životního pojištění, analýza smluv ve prospěch třetích osob pro případ smrti pomocí historicko-komparativní metody. Cílem této práce je především zodpovězení výzkumné otázky, jejíž odpověď bychom měli na konci této práce nalézt.

„Náleží pojistné plnění do pozůstalosti a bude vypořádáváno v režimu dědického řízení, nebo bude právo na pojistné plnění nabýváno mimo tento režim ve prospěch třetích osob?“

V rámci systematiky práce bude čtenář nejdříve uveden do problematiky, a poté bude seznámen se základními pojmy a definicemi, jejichž výklad je nezbytný k pochopení další, již konkrétnější, části této diplomové práce. V té budou mimoto rozebrány jednotlivá právní úskalí sledovaných institutů. V první kapitole bude přiblížen vývoj, souvislosti a také podoba právního řádu v období Rakouska-Uherska, které byly českým i rakouským zemím vlastní. Poté bude v následujících kapitolách pro uvedení do obrazu obecně popsán historický a kodifikační vývoj soukromého práva v českých zemích. Na což navazuje podrobnější rozbor historického vývoje právní úpravy smluv ve prospěch třetích osob pro případ smrti, úžeji pak životního pojištění. Evoluční linku vývoje v českých zemích završíme v současnosti, abychom se následně mohli v páté kapitole přesunout k našim jižním sousedům do Rakouska a provést analýzu jejich současné právní úpravy. Konečně v závěru porovnáme stávající jurisdikce obou států, a to především co do odlišnosti úprav sledovaných právních institutů v rámci historického a společenského kontextu.

S ohledem na společnou tradici a historii právního vývoje České republiky a Rakouska jsem si vybrala pro komparaci právě tento středokontinentální kodex občanského práva. Rakousko stejně jako Česká republika staví své právní základy na zásadách, principech a elementárních kamenech římského práva. V rámci sdíleného zeměpisného vývoje a společných dějin se právní rámce zemí ve střední Evropě rozvíjely velmi podobně. Především pak v důsledku pozdějšího navzájem závislého právního vývoje v rámci rakouského císařství, kdy české země byly součástí této monarchie, a tudíž byly nuceny na svém území aplikovat jednotné právo platné pro celé rakouské císařství, se zdá být Rakousko tou nejvhodnější volbou. Více než sto let ovlivňování rakouskou jurisdikcí totiž mělo na společnou právní kulturu nezanedbatelný dopad. Stejně tak na znění rakouského obecného zákoníku občanského měly české země podstatný vliv, a to jak v průběhu prací na původním znění z roku 1811, tak i na pozdější novelizace, včetně těch současných v moderních dějinách. Vzájemné působení co do pramenů, osobností či události má

za následek skutečnost, že se můžeme řadit k „*okruhu rakouského práva, který pak můžeme nazvat okruhem česko-rakouským*“.¹

Bude tedy zajímavé sledovat, z jakého právního základu obě země vycházely a jaký právní dopad na ně mělo osamostatnění a s tím související vznik samostatných republik s ohledem na politický i společenský vývoj. Nelze také pominout působení dnešní všudypřítomné globalizace a faktor členství obou zemí v Evropské unii, která všechny členské státy přibližuje nejen po právní stránce v důsledku přijatých nařízení, směrnic a stanovisek. Je tedy možné, aby by se naše právní řády v současnosti tolik lišily?

¹ HORÁK, Ondřej a kolektiv. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Vybrané otázky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 19.

1 Východiska problematiky právních jednání

Smlouvou se rozumí právní jednání, které zakládá závazek. Je jedním z právních důvodů vzniku obligace (závazku).² Tento závazek mezi sebou zřizují smluvní strany, čímž projevují svou vůli být závazkem vázány a řídit se obsahem smlouvy. Jde o základní kámen soukromého práva. Smlouvy jsou obecně upraveny zákonem 89/2012 Sb., občanským zákoníkem, v platném znění, dále jen jako OZ, nebo OZ 2012.³ Jedná se o dvoustranné nebo vícestranné právní jednání. Především tato vícestrannost smlouvu odlišuje od jiných forem právního jednání jako je jednostranný právní úkon či konstitutivní právní akt. Konsensem mezi smluvními stranami o určitém obsahu teprve vzniká samotná smlouva.⁴ Právě na základě uzavřených smluv v soukromém právu nejčastěji dochází ke vzniku, změnám a zániku subjektivních práv a právních povinností.⁵ Základními stranami či subjekty smlouvy jsou zpravidla dlužník (promitent), který se zavázal plnit a věřitel (stipulant), který má právo na plnění dluhu. Dluhem se v závazkovém právu rozumí obsah smlouvy majetkové povahy, tedy práva a povinnosti mezi stranami uzavřené smlouvy.⁶ Smlouvu můžeme chápat jako „základní institucionální pilíř soukromého práva“.⁷

Jedním z nejdůležitějších pojmů právního jednání je projev vůle.⁸ A právě znění OZ 2012 nám nyní přineslo posílení principu autonomie vůle, který přináší smluvním stranám na rozdíl od OZ 1964 větší míru smluvní volnosti, ať už co do formy či především obsahu smlouvy, který si strany kontraktu mohou mezi sebou sjednat. Forma i obsah smlouvy jsou pak omezeny pouze kogentními ustanoveními zákona, od kterých není možné se odchýlit.^{9,10} Právě postupné posilování tohoto principu má zásadní význam na řešení výzkumné otázky této diplomové práce.

1.1 Obecně ke smlouvám ve prospěch třetích osob

Ve smlouvě ve prospěch třetí osoby (lat. *in favorem terti*) dochází k rozšíření vztahu mezi stranami smlouvy, tj. dlužníkem a věřitelem, o třetí osobu. Tato třetí osoba přitom není stranou

² TINTĚRA, Tomáš. *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku*. Praha: Leges, 2013, s. 43.

³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ PLECITÝ, Vladimír, SALAČ, Josef, BAJURA Jan a kolektiv. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2018, s. 258.

⁵ HENDRYCH, Dušan a kolektiv. *Právní slovník*. 3. Praha: C. H. Beck, 2009. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfpu64zrgu&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

⁶ PELIKÁNOVÁ, Irena, PELIKÁN, Robert. In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 8.

⁷ HURDÍK, Jan. *Institucionální pilíře soukromého práva*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 119.

⁸ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník § 419-654. Velký komentář. Svazek III*. Praha: Leges, 2014, s. 468.

⁹ Zákon č. 40/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

smlouvy samotné. „*Jde o přípustěnou výjimku z relativity závazku*“⁴¹, kdy dochází k rozšíření práv a povinností i mimo subjekty či strany smlouvy samotné (lat. *inter partes*). Tento institut je v zákoně zakotven „*jako vyvratitelná právní domněnka, že pokud má být plnění hlavně ku prospěchu třetí osoby, nabyla třetí osoba, byť není účastníkem smlouvy, přímé právo požadovat plnění*“⁴². Jak už bylo výše zmíněno, jedná se o právní vztah mezi dvěma smluvními stranami, který zasahuje poměry dané třetí osobou. Dlužník tak užije věřitele prakticky jako prostředníka k plnění třetí osobě, již z nějakého důvodu nemůže, nebo nechce, plnit sám. Motivem k uzavření takové smlouvy mohou být rozličné důvody. Ať už se jedná o velkou vzdálenost mezi ním a osobou třetí či aktuální nedostatek zamýšleného plnění (finančních prostředků).¹³ Současná úprava vychází z § 714 OZ a násl. Návrhu československého občanského zákoníku z roku 1937 s přihlédnutím k pozdějším úpravám.¹⁴ V § 1767 odst. 1 OZ zákon říká: „*Má-li podle smlouvy dlužník plnit třetí osobě, může věřitel požadovat, aby jí dlužník splnil.*“¹⁵ Obecně může tedy věřitel požadovat, aby dlužník plnil ne jemu samotnému, ale přímo této třetí osobě. Dlužník se přitom řádným plněním třetí osobě zproští svých povinností ze smlouvy vůči věřiteli. Tato třetí osoba nabývá pouze práva, ale nemá žádné povinnosti. Zákon třetí osobu chrání. Právo požadovat plnění má podle tohoto odstavce však pouze věřitel, nikoli třetí osoba.¹⁶

„*Podle obsahu, povahy a účelu smlouvy se posoudí, zda a kdy také třetí osoba nabyla přímé právo požadovat splnění. Má se za to, že třetí osoba takové právo nabyla, má-li být plnění hlavně k prospěchu právě jí.*“¹⁷ Především prospěch třetí osoby je nutné v každém jednotlivém případě individuálně posuzovat.¹⁸ Třetí osoba tak z hlediska svých práv může nastoupit do postavení věřitele, a podle tohoto odstavce je pak oprávněna po dlužníkovi požadovat plnění. Ačkoliv to současná ani minulá právní úprava dostatečně nedefinuje, podle J. Sedláčka pak právo třetího vzniká okamžikem uzavření smlouvy mezi dlužníkem a věřitelem, avšak bez projevu vůle třetí osoby.¹⁹ Souhlas se smlouvou pak může třetí osoba projevit i konkludentně (výkonem plnění, přijetím plnění ze smlouvy),²⁰ nebo může být

¹¹ PELIKÁNOVÁ, Irena, PELIKÁN, Robert. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 99.

¹² PLECITÝ, Vladimír, SALAČ, Josef, BAJURA Jan a kolektiv. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2018, s. 262.

¹³ ANDRES, Bedřich. Právní povaha smluv ve prospěch třetích osob. *Sborník věd právních a státních*. 1930, roč. 30, č. 3, s. 304.

¹⁴ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, Dostupné na <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/38253/1/2#pa_1767>.

¹⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ PELIKÁNOVÁ, Irena, PELIKÁN, Robert. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 100.

¹⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 8. 1925, sp. zn. RV I 1020/25.

¹⁹ SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl. III*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 176.

²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 2. 2001, sp. zn. Cdo 2643/99.

tento souhlas třetí osoby dán i dodatečně, a to až při uplatnění jejího práva na plnění vůči dlužníkovi.²¹

Vztah mezi dlužníkem a třetí osobou přitom z právního hlediska nemusí existovat a nedostatek kauzy mezi nimi nebude mít za následek neplatnost uzavřené smlouvy mezi věřitelem a dlužníkem. Podle Pelikánové a Pelikána ovšem nedostatek kauzy mezi věřitelem a dlužníkem může v některých případech vést ke vzniku nároku věřitele vůči třetí osobě na vydání bezdůvodného obohacení.²² Existence kausálního poměru je v tomto případě nutná pouze ve vztahu věřitele a dlužníka.²³ V této situaci je jeho přítomnost obligatorní a je také „*důkazem vážnosti právního úkonu*.“ Ačkoliv je požadavek kauzy v mnohých evropských státech již minulostí, například v Rakousku je stejně jako v českém právním řádu u některých institutů stále vyžadován a jeho nedostatek vede dokonce k neplatnosti právního jednání.²⁴ Tento aspekt naplnění kauzy je důležitý pro otázku platnosti uzavřených smluv životního pojištění, jak bude rozebráno později.

Stejně tak má pak pro toto téma zásadní význam potřebná míra určitosti individualizace třetí osoby ve smlouvě, kdy tato třetí osoba nemusí být ve smlouvě přímo určena a postačí individualizace na základě objektivních skutečností.²⁵ Podle judikatury Městského soudu z roku 1995 je sice k platnosti smlouvy nezbytná konkrétnost třetí osoby, avšak právě individualizace obecnými znaky postačí k určení dané osoby²⁶ a naplnění tak zásady autonomie vůle stran smlouvy, a to v souladu se „*zásadou zachování platnosti právního jednání (lat. in favorem negotii) ve smyslu § 574 OZ*“²⁷. Podle současné doktríny je z podstaty věci tedy vždy třeba hledět na dané právní jednání spíše jako na platné, než neplatné, neboť vůle stran vede v zásadě k platnosti a cílí být právním jednáním vázán.

Znění § 1767 odst. 3 OZ („*Námítky ze smlouvy má dlužník také proti třetí osobě.*“²⁸) staví třetí osobu a věřitele na roveň co se týče námitek, které vůči třetí osobě mohou být uplatněny. Zejména pak odepření při vzájemném plnění napřed podle § 1912 OZ.²⁹

²¹ Zákon č. 37/2004 Sb., zákon o pojistné smlouvě, účinném ke dni 1. 5. 2004.

²² PELIKÁNOVÁ, Irena, PELIKÁN, Robert. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 100.

²³ ANDRES, Bedřich. Právní povaha smluv ve prospěch třetích osob. *Sborník věd právních a státních*. 1930, roč. 30, č. 3, s. 304.

²⁴ HULMÁK, Milan. *Uzavírání smluv v civilním právu*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 7-12.

²⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 2. 2001, sp. zn. Cdo 2643/99.

²⁶ Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. 11. 1995, sp. zn. 33 Co 73/95.

²⁷ TICHÝ, Luděk. K výkladu a preferenci platnosti právního jednání [online]. *epravo.cz*, 11. 8. 2020. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/k-vykladu-a-preferenci-platnosti-pravniho-jednani-111565.html>>.

²⁸ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹ PELIKÁNOVÁ, Irena, PELIKÁN, Robert. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 100.

Na třetí osobu tak může být například podle Hellwiga též nahlíženo jako na přímého zástupce věřitele, co se přijetí plnění týče.³⁰ S tímto tvrzením ovšem nesouhlasí Andres, který s odkazem na Hupku³¹ podle mého správně podotýká, že nelze nahlížet na tento vztah mezi osobou třetí a věřitelem jako na přímé zastoupení, neboť na straně třetí osoby „*chybí znalost předmětu zastoupení*“³² a tato nezná zpravidla ani účel, který věřitel sleduje. Podstatou plnění třetí osobě je hospodářský úmysl věřitele plnit této třetí osobě nepřímo – prostřednictvím dlužníka poskytnout majetkové plnění, ne tuto třetí osobu použít jako svého zástupce.

Smlouvy ve prospěch třetích osob znalo již římské právo. V období, kdy se římské právo řídilo Gaiovými Institucemi, byla smlouva ve prospěch třetích osob zákonem výslovně prohlášena za neplatnou. V průběhu téměř tisíciletého vývoje římského práva však později došlo, jakož i v dalších právních oblastech, k posunu co do zeslabení kogentnosti a narůstání okruhu instrumentů pro projev občanovy vůle. Za Justiniána byly povoleny některé jednotlivé případy smluv ve prospěch třetích osob. Justiniánovi kompilátoři potom ustanovili jako platnou smlouvu ve prospěch třetího každou takovou, ve které je splněna podmínka míry zainteresovanosti věřitele vůči třetí osobě. Je tedy požadován věřitelův právní zájem plnit třetí osobě. Další možností bylo stanovení pokuty pro případ nesplnění třetímu, kterou se dlužník zavázal zaplatit věřiteli v případě nesplnění předmětného dluhu třetí osobě. Dlužník tak byl motivován, aby splnil třetímu menší sumu, a tím se zprostil povinností vůči věřiteli, než aby v případě nesplnění musel věřiteli platit dokonce pokutu o větší hodnotě, než je předmětné plnění. Právní vývoj po přivolení několika jednotlivých smluvních typů ve prospěch třetích osob spočíval v přiznání žalobního práva nejprve věřiteli, a až mnohem později také pak přímo třetí osobě. Tématu této diplomové práce blízká je pak otázka platnosti depozita ve prospěch třetího. Až Dioklecián považoval depozit ve prospěch třetího za platný, kdy na něho bylo nahlíženo jako na prostý depozit, neboť bylo takové jednání ve prospěch třetího bráno jako neškodné. Depozit ve prospěch dědice (smlouva ve prospěch třetího pro případ smrti) byla považována taktéž za platnou, ovšem pod podmínkou, že má věřitel právo tento depozit odvolat (odstoupit od smlouvy). Právo třetí osoby nárokovat plnění z depozitu přímo jí podanou žalobou je sice pak této třetí osobě přiznáno, avšak ne ze smlouvy, nýbrž z odkazu. Konečně je tedy třetí osobě dána možnost požadovat plnění zvláštní žalobou podle práva „*aequitas*“ (rovnosti, spravedlnosti).³³

³⁰ HELLWIG, Konrad. *Die Verträge auf Leistung an Dritte*. Aalen: Scientia Verl., 1968, s. 94.

³¹ HUPKA, Josef. *Die Vollmacht. Eine zivilistische Untersuchung mit besonderer Berücksichtigung des deutschen Bürgerlichen Gesetzbuchs*. (1900), Berlin; München: Duncker & Humblot, 2013, s. 80.

³² ANDRES, Bedřich. Právní povaha smluv ve prospěch třetích osob. *Sborník věd právních a státních*. 1930, roč. 30, č. 3, s. 304.

³³ VÁŽNÝ, Jan. Problém smlouvy ve prospěch třetího ve světle římské jurisprudence. *Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně*. 1931, roč. 10, č. 1, s. 118-134. Dostupné na <<https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/20004>>.

1.2 Smlouvy pro případ smrti

Smlouvou pro případ smrti se rozumí smlouva, kterou osoba uzavírá s druhou stranou, jejíž účinky mohou nastat za podmínky a v okamžiku, kdy dlužník zemře. Předmětem takovéto smlouvy je pak majetkové plnění a cílem je většinou zaopatřit přeživší osobu – at' již věřitele či osobu třetí, nebo těmto poskytnout část ze svého majetku. Pro naplnění těchto cílů za podmínky nevyužití instrumentů, jež nám nabízí samotné dědické právo, ke kterému může mít potenciální zemřelý důvody různé³⁴, budou využity především dva instituty. A sice darování pro případ smrti a životní pojištění.

1.2.1 Darování pro případ smrti

Darování pro případ smrti (lat. *donatio mortis causa*)³⁵ řadíme jako institut obligacního práva mezi část relativních majetkových práv. Jde o smlouvu, kterou mezi sebou uzavírá dlužník (dárce) a věřitel (obdarovaný). Darování pro případ smrti můžeme řadit k institutům, které názorně představují instrumenty, které se zákonodárce rozhodl věnovat občanovi v souladu se zásadou autonomie vůle. I přes zachování ochrany principů dědického práva, zákonných a nepominutelných dědiců, byla v novém kodexu přesto zůstaviteli dána možnost do jisté míry svobodně rozhodnout o svém majetku, ačkoliv za splnění podmínek formálnějšího charakteru. Podmínkou účinnosti takové smlouvy je pak odkládací podmínka vázána na okamžik, kdy dlužník zemře a současně věřitel dlužníka přežije.³⁶ K tomuto okamžiku také dochází k převodu vlastnických práv z dlužníka na věřitele. Výjimkou pak budou věci zapisované do veřejného seznamu podle § 2057 OZ ve spojení s § 1105 OZ, kdy k účinkům dochází až samotným zapsáním vlastnického práva k dané převáděné věci do veřejného seznamu (intabulační princip). Nejčastěji tak půjde o nemovitosti.

Od odkazu se darování liší tím, že věřitel ve smlouvě tento dar přijme a dlužník se výslovně vzdá svého práva dar odvolat a vydá o tomto obdarovanému listinu.³⁷ Zákon tedy vyžaduje uzavření smlouvy v písemné formě, přičemž vzdání se práva dar odvolat musí být rovněž v písemné formě, ovšem nemusí být na stejné listině jako samotná smlouva o darování pro případ smrti. Z logiky věci tedy může, ale nemusí, být vzdání se práva dar odvolat učiněno ve stejnou dobu

³⁴ Může se jednat at' již například o vyloučení (omezení) dědění nepominutelných dědiců ze zákona, snahu zamezit přechodu dluhů dárce na obdarovaného (jako by tomu došlo při dědění), či třeba rychlost převodu vlastnického práva k danému majetku okamžikem smrti dárce mimo zdlouhavé dědické řízení).

³⁵ PELIKÁNOVÁ, Irena, PELIKÁN, Robert. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 649.

³⁶ HORÁK, Ondřej a kolektiv. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Vybrané otázky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 164.

³⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

jako darování pro případ smrti a dlužník k němu může přistoupit daleko později. Bez učinění písemného vzdání se práva dar odvolat bude na takové darování ze zákona hleděno jako na odkaz podle dědického práva,³⁸ na který lze hledět jako na „*pohledávku vůči pozůstalosti*“³⁹. Věcným rozdílem mezi darováním pro případ smrti a odkazem bude tedy zejména v možnosti zůstavitele své jednání odvolat. Dar pro případ smrti odvolat nelze, přičemž odkaz odvolat lze.⁴⁰

Tento typ darování (pro případ smrti) byl znám už v období římského práva, kdy byl institut využíván primárně pro případy očekávání brzké smrti. Tehdy ovšem došlo k předání předmětu daru v okamžiku projevu vůle dárce. Takové darování však bylo odvolatelné, a to v případě lítosti dárce, že k darování vůbec došlo, dárce nakonec nezemřel, anebo dárce obdarovaného přežil. Takové darování bychom tedy právě z důvodu nesplnění podmínky neodvolatelnosti řadili též spíše k odkazům.

Darování pro případ smrti tak, jak jej známe dnes, fungovalo už podle rakouského ABGB. I tehdy musela být splněna podmínka neodvolatelnosti právního jednání. Na jeho úpravu navázal vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937. Opět byla vyžadována neodvolatelnost zůstavitelova jednání, ovšem v tomto případě vyžadoval zákon formu notářského zápisu, pokud při uzavření smlouvy nedošlo současně k předání předmětu daru.⁴¹ Podle právních řádů, platných na našem území v období socialismu, tj. podle občanských zákoníků z roku 1950 a 1964, možnost rozhodnout o části svého majetku darováním pro případ smrti nebyla možná a na takové jednání bylo hleděno od počátku jako na neplatné.⁴²

1.2.2 Životní pojištění

Úprava životního pojištění je *lex specialis* k ustanovením o smlouvách ve prospěch třetích osob.⁴³ Životní pojištění je jedním z vůbec nejstarších druhů pojištění vůbec.⁴⁴ Jedná se o pojmenovanou smlouvu, uvedenou v zákoně,⁴⁵ která sleduje pojistný zájem pojištěného. *Pojistným*

³⁸ PELIKÁNOVÁ, Irena, PELIKÁN, Robert. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 653.

³⁹ HORÁK, Ondřej a kolektiv. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Vybrané otázky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 164.

⁴⁰ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Nakladatelství Sagit, 2012, s. 806.

⁴¹ SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář ke Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 179.

⁴² HORÁK, Ondřej a kolektiv. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Vybrané otázky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 165.

⁴³ ŠIMEK, Robert. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník § 2716-2893. Velký komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 394.

⁴⁴ Tamtéž. s. 1013.

⁴⁵ PLECITÝ, Vladimír, SALAČ, Josef, BAJURA Jan a kolektiv. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2018, s. 260.

*zájem je přitom oprávněná potřeba ochrany před následky pojistné události.*⁴⁶ Pojistnou událostí je nahodilá skutečnost, která je předem určená v dané pojist'ovací smlouvě a s jejím vznikem je spojen vznik nároku obmyšlené osoby na pojistné plnění.⁴⁷ Zda pojistná událost, a popř. kdy taková událost, nastane, je pak z povahy podstaty pojištění nejisté.⁴⁸ V rámci této práce se budeme zabývat pojištěním, jehož pojistnou událostí je smrt pojištěného. Pojistným zájmem se přitom rozumí vztah mezi pojistníkem, pojištěným a osobou obmyšlenou, které vzniká následkem pojistné události újma, a na základě toho také následně nárok na plnění. Nedostatek pojistného zájmu (v případě životního pojištění půjde o majetkovou ztrátu obmyšlené osoby) přitom podle většiny evropských právních předpisů má za následek neplatnost uzavřené pojistné smlouvy.⁴⁹ Zákonodárce tak chrání podstatu institutu pojištění před zneužitím. V našem případě pak v rámci životního pojištění půjde o ochranu života pojistníka, nebo v odůvodněných případech o ochranu života osoby příbuzné, nebo osoby, u které je prokázán pojistníkův prospěch (zájem) v pokračování jejího života.⁵⁰

Odvětvím životního pojištění se rozumí pojištění osob.⁵¹ Jde o pojištění výhradně obnosové.⁵² Účelem tohoto pojištění je získání předem ve smlouvě určené peněžitě částky (obnosu). Výše tohoto obnosu pak závisí výlučně na ujednání stran smlouvy.⁵³ Její vznik je spojen s předem ve smlouvě stanovenou pojistnou událostí.⁵⁴ V tomto případě se smrtí pojištěného, ke které ovšem musí dojít v době pojištění.⁵⁵ Cílem životního pojištění je zaopatření blízkých a rodiny pojištěného pro případ jeho smrti.⁵⁶ Dalším důvodem k uzavření smlouvy o životním pojištění může být zajištění věřitelů pro případ smrti (například zajištění banky v případě čerpání hypotečního úvěru).⁵⁷

Životní pojištění uzavírá pojištěný (věřitel) s pojist'ovnou (pojistitel, dlužník), která se v případě důsledků pojistné události zavazuje zaplatit obmyšlenému jako osobě oprávněné (třetí

⁴⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 23 Cdo 2611/2012.

⁴⁸ *Důvodová zpráva ke zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.* Dostupné na <https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm>.

⁴⁹ KUBÁŇ, Drahomír. Pojistný zájem v životním pojištění. *Pojistněteoretický bulletin*. 2020, roč. 37, s. 37.

⁵⁰ DOBIÁŠ, Petr. In PRAŽÁK, Zbyněk, FIALA, Josef, HANDLAR, Jiří a kolektiv. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku. Komentář ke § 1721-2893 OZ*. Praha: Leges, 2017, s. 1454.

⁵¹ HAAS, Karel. In ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, (§2521-3081)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014. Dostupné na <<https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11398/1/2>>.

⁵² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2013 sp. zn. 23 Cdo 3715/2012.

⁵³ KINDL, Milan. In KINDL, Milan, ROZEHNAL, Aleš a kolektiv. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 733.

⁵⁴ HENDRYCH, Dušan a kolektiv. *Právní slovník. 3*. Praha: C. H. Beck, 2009. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrgu&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

⁵⁵ Příloha č. 1, Část A, zákona č. 277/2009 Sb., zákon o pojist'ovnictví, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁶ JANDOVA, Lucie a kolektiv. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář [§ 2756-2872]*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 250-253.

⁵⁷ ŠIMEK, Robert. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník § 2716-2893. Velký komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1015.

osobě) finanční obnos.⁵⁸ Životním pojištěním může být pojištěna pouze fyzická osoba. Pojistitelem může být ovšem na rozdíl od pojištěného naopak pouze osoba právnická.⁵⁹ Pojistníkem může, ale nemusí, být osoba odlišná od pojištěného. V praxi se může stát, že smlouvu uzavře a pojistné hradí jiná osoba, než kterou je sám pojištěný. Například manželka pojištěného, nebo rodič pojistí jako pojistník své dítě. V takové situaci, kdy je pojištěným plně svéprávná osoba, pak ale s uzavřením pojistné smlouvy musí pojištěný souhlasit a k případné změně obmyšlené osoby pojistníkem musí být dán souhlas pojištěného.

Obmyšlenou osobou je v tomto případě osoba, kterou pojistník určil v pojistné smlouvě a smrtí pojištěného (pojistnou událostí) vzniká její právo na vyplacení pojistného.⁶⁰ Osobu obmyšlenou potom považujeme za zvláštní oprávněnou osobu. Tvoří tzv. subkategorii.⁶¹ Co se týče pojištění ve prospěch třetí osoby, kam životní pojištění patří, půjde z povahy věci ohledně oprávněné osoby vždy o osobu odlišnou od pojištěného.⁶² Pokud je však pojistník a pojištěný tatáž osoba, může tento osobu obmyšlenou měnit podle své libosti a nepotřebuje k tomuto svolení pojistitele. Jedná se tedy o jednostranné právní jednání – projev vůle pojistníka. Pojistitel na toto jednání nemá žádný vliv.⁶³ Až do vzniku pojistné události tedy pojistník může osobu obmyšlenou měnit, a to ať již konkrétně (jménem), nebo konkretizací vztahu k pojištěnému (např. nejmladší syn, manželka, mladší sestra).⁶⁴ Rozhodným okamžikem přitom bude den doručení sdělení o určení nebo změně obmyšlené osoby pojistiteli, kdy pak tato změna nabyde účinnosti.⁶⁵

Jedná o speciální druh osoby oprávněné. Tento speciální druh právní role je užíván pouze v případě pojištění osob pojistnými smlouvami, v nichž je pojistnou událostí stanovena smrt pojištěného. Osobu obmyšlenou z právního vztahu životního pojištění nelze zaměňovat za osobu obmyšlenou spojenou s právem na plnění ze svěřeneckého fondu podle § 1457 a násl. OZ, nebo osobou obmyšlenou v jiných právních vztazích.⁶⁶

V případě pojistných smluv, tedy i smlouvy o životním pojištění, mluvíme o tzv. rizikovém pojištění neboli odvázně smlouvě,⁶⁷ neboť je závislá na míře pojistného nebezpečí, tedy na pojistné

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ DOBIÁŠ, Petr. In PRAŽÁK, Zbyněk, FIALA, Josef, HANDLAR, Jiří a kolektiv. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku. Komentář k § 1721-2893 OZ*. Praha: Leges, 2017, s. 1431.

⁶⁰ Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, účinném ke dni 1. 5. 2004.

⁶¹ ŠIMEK, Robert. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník § 2716-2893. Velký komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 423.

⁶² Tamtéž, s. 396.

⁶³ FIALA, Josef, BEEROVÁ, Kamila. In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 681.

⁶⁴ KINDL, Milan. In KINDL, Milan, ROZEHNAL, Aleš a kolektiv. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 731.

⁶⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁶ FIALA, Josef, BEEROVÁ, Kamila. In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 681.

⁶⁷ Srov. § 2756 OZ.

události. Pokud nastane okamžik, kdy se pojištěný dožije určitého mezního věku, stanoveného ve smlouvě o životním pojištění, nezemře tedy před tímto datem, pojištění a povinnost pojistitele zaniká, a tudíž právo na výplatu pojistného obmyšlené osobě vůbec nevznikne.⁶⁸

Pojistná smlouva samotná i všechna jednání pojistného práva se týkající (např. změna obmyšlené osoby, změna výše podílů obmyšlených osob) musí být učiněna vždy v písemné podobě, ledaže by si strany sjednaly něco jiného. V opačném případě budou mít taková učiněná jednání nedodržující písemnou formu za následek neplatnost toho daného právního jednání.⁶⁹

⁶⁸ JANDOVÁ, Lucie, ŠLAUF, Petr, SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kolektiv. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář [§ 2756-2872]*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 250-253.

⁶⁹ KINDL, Milan. In KINDL, Milan, ROZEHNAL, Aleš a kolektiv. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 731-732.

2 Od obecného zákoníku občanského do právnické dvouletky

2.1 Obecný zákoník občanský a pojišťovací zákony

2.1.1 Právní úprava

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie, tedy obecný zákoník občanský pro veškeré země, které patřily k císařství rakouskému (dále také jen jako ABGB), byl vyhlášen dne 1. června roku 1811 císařským patentem Franze I. von Österreich, rakouského císaře a krále českého a uherského, s účinností od 1. ledna roku 1812.⁷⁰ Posléze byl uveřejněn ve Sbírce zákonů pod číslem 946. Kromě uherských zemí tedy tento občanský zákoník platil od tohoto dne ve všech zemích. Jak v Rakousku, tak mimo jiné v zemích českých.⁷¹ Až do vydání obecného zákoníku občanského v roce 1811 nebylo jisté, jestli se dvorská komise ve věcech zákonodárných, která měla sestavení obecného občanského zákoníku na starosti, nerozhodne přece jen zachovat jisté právní zvláštnosti, které tehdy platily v jednotlivých zemích, včetně těch českých, a umožnit jim tak aplikovat alespoň část autonomie, co se tvorby práva týče. Jednalo se o tzv. provinciální statuty. Dne 13. července roku 1811, tedy krátce po vyhlášení obecného zákoníku občanského císařským patentem, byl vydán dvorský dekret, jímž bylo vysloveno, že žádné z jednotlivých zemí rakouského císařství takový statut udělen nebyl a platí pro ně, tudíž i pro České království, obecný zákoník občanský jako celek v plném znění, a to bez výjimky. Mezi lety 1805–1808 byl vypracován návrh provinciálního statutu království Českého, tento se ovšem ztratil.⁷²

Možnost zavést v celém rakouském císařství včetně českých zemí jednotné právo, a to poměrně bez větších obtíží, spočívalo v hlavních zásadách, na nichž bylo právo v českých i rakouských zemích postaveno.⁷³ Částečně se zákonodárce držel principů přirozeného práva, ovšem přednost dal především domácímu právnímu vývoji.⁷⁴ Základním pramenem těchto právních řádů bylo právo římské, tudíž byly právní systémy ve všech zemích stejné, nebo alespoň velmi podobné co do základních pojmů a podléhaly totožné, v průběhu let vyvíjené koncepci.⁷⁵

Již v tomto obecném zákoníku občanském byl kladen důraz na rovnost, svobodu a svrchovanost jednotlivce – zejména na autonomii vůle, která byla zakotvena ochranou smluvní volnosti. Naproti tomu byla řada institutů upravena kogentně s ochranným charakterem, kde

⁷⁰ TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 19.

⁷¹ HORÁK, Ondřej, RAZIM, Jakub. *Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích*. Praha: Leges, 2020, s. 83.

⁷² TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 18–19.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ HORÁK, Ondřej, RAZIM, Jakub. *Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích*. Praha: Leges, 2020, s. 88–89.

⁷⁵ TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 18–19.

zákon, oproti naší dnešní úpravě v občanském zákoníku z roku 2012, občana omezoval například v pro nás stěžejní oblasti dědického práva a jeho možnosti nakládat se svým majetkem.⁷⁶

Až do začátku první světové války v roce 1914 nedošlo v textu obecného zákoníku občanského k zásadnějším změnám a původní znění zůstalo téměř nedotčeno. Samotné občanské právo se však v průběhu let vyvíjelo, a sice prostřednictvím dvorských dekretů. Od roku 1848 pak začalo docházet k doplňování obecného zákoníku občanského o množství dalších rozšiřujících, obměňujících a navazujících právních předpisů. Ke kompletní rekodifikaci obecného zákoníku občanského ani přes nátlaky v průběhu let ze stran odborné veřejnosti nedošlo, a byla dána přednost pouze průběžným modernizacím.⁷⁷ Veškeré tyto vývojové úpravy ovšem nezměnily hlavní základy, na nichž byl samotný obecný zákoník občanský postaven.⁷⁸

K dílčím změnám pak samozřejmě docházelo ve válečném období, kdy zákonodárce musel reagovat na nově vzniklé politické a sociální situace ve společnosti a v záležitostech státu.⁷⁹

Dne 22. listopadu 1915 byl císařským nařízením č. 342 Sb. ř. z., vydán řád pojišťovací. Tím došlo k částečnému vyčlenění institutu pojištění z obecného zákoníku občanského a zavedení tak nového speciálního odvětví soukromého práva. Dne 23. prosince 1917 byl pojišťovací řád nahrazen zákonem č. 501 Sb. ř. z., Ten byl poté dále nahrazen již zákonem o pojistné smlouvě č. 145 Sb. z. a n., ze dne 3. července 1934, jenž nabyl účinnosti na území celého českého státu dne 20. ledna 1935.⁸⁰

Po konci 1. světové války a vzniku Československa začaly mimo jiné práce na úpravě soukromého práva na našem území. Na základě recipročního zákona č. 11/1918 Sb. z. a n., a dalších následujících recipročních norem, zůstal na území českého státu v platnosti rakouský obecný zákoník občanský. Důležitou roli v této době hrála unifikace právního řádu pro země české, Slovensko a Podkarpatskou Rus. Na rozdíl od českých zemí tam totiž až do vzniku Československa v roce 1918 neplatil rakouský obecný zákoník občanský, nýbrž právo uherské. Proto i po sjednocení zůstaly v platnosti četné zvláštní předpisy a na důležitosti mělo též obyčejové právo, založené na soudní judikatuře, které bylo pro uherské právo stěžejní.

Jedním z návrhů na kodifikaci občanského práva v Československu bylo přeložení rakouského obecného zákoníku občanského ve znění poválečných novel a mezitím vydaných zákonů do češtiny a vydání tohoto jako nový jednotný občanský zákoník platný pro celé Československo. Tento návrh byl přijat, ovšem za předpokladu výraznějších změn, reagujících na

⁷⁶ HORÁK, Ondřej, RAZIM, Jakub. *Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích*. Praha: Leges, 2020, s. 83–84.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 31–37.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské III. Právo obligáční*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 284.

sociální a hospodářský rozvoj, modernizaci, osamostatnění Československa, jakož i právní vývoj a kulturu na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.⁸¹ „Důvodová zpráva uvádí, že bezprostředním podkladem nového občanského zákoníku je všeobecný říšský zákoník z r. 1811. Podklad i příčina, proč se nepřikročilo k cizozemské kodifikaci, zdá se nám plně odůvodněna, neboť tímto zákoníkem se občanstvo naší republiky dosud řídilo a nebude mu tedy větší část nového zákoníku něčím neobvyklým, nýbrž bude to vlastně pokračováním nebo doplněním těch práv, která dosud naším občanstvem a v našem státě byla zachovávána a kterými právní poměr byl řízen.“⁸²

Cíle a podoba jednotné úpravy soukromého práva tak byla dána. V průběhu dalších let speciální komise pracovaly na konečném znění, až byl konečně dne 15. března roku 1937 oběma komorám Národního shromáždění, poslanecké sněmovně a senátu, předložen vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Tento zákoník obsahoval celkem 1669 paragrafů. Navzdory četným schůzím ústavněprávního výboru obou sněmoven ke schválení Návrhu vládního zákon nikdy nedošlo.⁸³

2.1.2 Smlouvy ve prospěch třetích osob

V původním znění rakouského obecného zákoníku občanského úpravu smluv ve prospěch třetích osob jako takovou nenajdeme. Tehdy zákonodárce pracoval v § 881 ABGB, ve znění účinném od roku 1812, pouze s nemožností zatížit třetí osobu závazkem, a to podobně, jako to známe z našeho právního řádu v moderní době. V § 1019 ABGB, ve znění účinném od roku 1812, ovšem zákon pracuje se smlouvou zmocňovací, kdy osoba třetí nabyla práv podat žalobu na plnění vůči dlužníkovi v okamžiku, kdy byla dlužníkem nebo věřitelem obeznámena o uzavření smlouvy v její prospěch. Na rozdíl od ostatních obligací tedy docházelo ke vzniku práva, aniž by muselo dojít k akceptaci ze strany oprávněné třetí osoby. Toto ustanovení právě z důvodu pochybností působilo problémy a bylo později novelizováno.⁸⁴

K nahrazení problematického ustanovení ovšem došlo teprve až Císařským nařízením Františka Josefa I. č. 69/1916 Ř. z., ze dne 19. března 1916, kdy byly s účinností od 1. ledna 1917 prostřednictvím §§ 106 a násl. definovány a upraveny smlouvy ve prospěch třetích osob v novelizovaném obecném zákoníku občanském.

⁸¹ HORÁK, Ondřej, RAZIM, Jakub. *Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích*. Praha: Leges, 2020, s. 91-93.

⁸² Stenoprotokoly z 92. schůze Národního shromáždění ze dne 15. 4. 1937. Dostupné na <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/092schuz/s092010.htm#_d>.

⁸³ HORÁK, Ondřej, RAZIM, Jakub. *Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích*. Praha: Leges, 2020, s. 91-93.

⁸⁴ ANDRES, Bedřich. Právní povaha smluv ve prospěch třetích osob. *Sborník věd právních a státních*. 1930, roč. 30, č. 3, s. 317.

Text tohoto ustanovení § 881 ABGB⁸⁵ zní následovně: „(1) *Dal-li si někdo slíbiti, že bude plněno třetí osobě, může žádati, aby bylo plněno třetí osobě. (2) Zдали a kdy také třetí osoba nabyvá přímo práva, žádati od slibujícího splnění, buď posuzováno podle úmluvy, povahy a účelů smlouvy. V pochybnosti nabyvá třetí osoba tohoto práva, když plnění má hlavně jí býti ku prospěchu. (3) Právo na plnění, které slíbil při postoupení statku příjematel ve prospěch osoby třetí, nabyvá třetí osoba, pokud není umluveno jinak, odevzdáním statku.*“⁸⁶

Zákon tedy vyžadoval k platnosti smlouvy ve prospěch třetích osob individuální smlouvu mezi věřitelem a dlužníkem, k níž se smlouva, že plněno má být třetí osobě, připojuje formou vedlejšího ujednání, a to doložkou, nebo uznáním dluhu. Jednalo se například o trhovou smlouvu, kdy si strany sjednaly, že cena nebude vyplacena prodávajícímu, ale právě třetí osobě. Absence individuální smlouvy mezi věřitelem a dlužníkem měla za následek neplatnost smlouvy ve prospěch třetí osoby. To znamená, že pro platnost takové smlouvy je vždy nutná „*právem uznaná kauza*“ mezi dlužníkem a věřitelem. V opačném případě by taková smlouva znamenala nezávazný slib dlužníka k plnění třetí osobě. Tento by ovšem nebyl vymahatelný.⁸⁷

Již za této úpravy postačilo osobu třetí určit ne konkrétním pojmenováním, nýbrž pouze obecně objektivní znaky, tj. například vztahem k věřiteli.⁸⁸ Taková třetí osoba přitom v době vzniku smlouvy mezi dlužníkem a věřitelem ještě ani nemusí existovat. Mohlo se jednat o *nascitura*⁸⁹ (dosud nenarozené dítě), dosud nepočaté dítě, nebo třeba právnickou osobu, která teprve vznikne.⁹⁰ Vždy ovšem taková osoba musela být ve smlouvě dostatečně určena objektivními znaky.⁹¹

⁸⁵ V originálním znění: „(1) *Hat sich jemand eine Leistung an einen Dritten versprochen lassen, so kann er fordern, daß an den Dritten geleistet werde. (2) Ob und in welchem Zeitpunkt auch der Dritte unmittelbar das Recht erwirbt, vom Versprechenden Erfüllung zu fordern, ist aus der Vereinbarung und der Natur und dem Zwecke des Vertrages zu beurteilen. Im Zweifel erwirbt der Dritte dieses Recht, wenn die Leistung hauptsächlich ihm zum Vorteile gereichen soll. (3) Das Recht auf die bei einer Gutsabtretung vom Übernehmer zugunsten eines Dritten versprochenen Leistungen gilt mangels anderer Vereinbarung dem Dritten als mit der Übergabe des Gutes erworben.*“ [JGS Nr. 946/1811 Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ve znění ke dni 1. 1. 1917. Dostupné na <<https://www.jusline.at/gesetz/abgb/paragraf/881>>.

⁸⁶ Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění ke dni 1. 1. 1917. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mijygeyv6ojugyxhazryhays2mju#>>.

⁸⁷ SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 175.

⁸⁸ Příklad: Na základě smlouvy mezi manželkou a manželem se manžel zaváže, že bude ručit poskytovateli půjčky manželky. SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 179.

⁸⁹ „*Nasciturus je počatý, avšak dosud nenarozený plod v těle matčině. Nasciturus je považován za osobu v právním smyslu za podmínky, že se narodí živý (způsobilost k právním a povinnostem).*“ In HURDÍK, Jan. In HENDRYCH, Dušan a kolektiv. *Právnický slovník. 3.* Praha: C. H. Beck, 2009, Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwpw64zrguxg4vltmnuxi5lsovzq>>.

⁹⁰ Viz např. judikatura ČA 1924, č. 201. „*Smlouva ve prospěch třetí osoby (právnické), která v čas smlouvy neexistovala a teprve má se zříditi (společnost), je platná jen tehdy, je-li tato třetí osobnost zcela určité smluvena co do podstatných náležitostí.*“ Cit. z volného shrnutí judikatury In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 181.

⁹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 1921, č. 7816, uveřejněné ve *Sbírce nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních. Svazek III (Nálezy z roku 1921).* č. 897. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1922, s. 578.

Obecně jde v případě takto uzavřených smluv ve prospěch třetích osob o smlouvy uzavřené mezi živými. V případě uzavření smlouvy pro případ smrti, nemůže být taková smlouva platná, neboť by byl daný příkaz věřitele vůči dlužníkovi odvolatelný. Platné by bylo pouze takové ujednání ve smlouvě mezi dlužníkem a věřitelem, kdy by se dlužník zavázal plnit třetí osobě po smrti věřitele. Tady by se jednalo o odkládací doložku.

Pokud ovšem dlužník s věřitelem uzavře smlouvu pro případ smrti, vzniká nárok třetí osoby na plnění teprve smrtí věřitele. V této situaci by jednání muselo mít podle zákona formu posledního pořízení a nahlíželo by se na něj v souladu s § 956 ABGB jako odkaz a neposuzovalo by se tedy jako smlouva ve prospěch třetí osoby pro případ smrti. Výjimkou je pak pouze Pojištění ve prospěch třetí osoby podle § 127 zákona o pojistné smlouvě,⁹² jak bude rozebráno v další kapitole.⁹³

Ustanovení § 882 ABGB⁹⁴ „(1) *Odmítne-li třetí osoba právo nabyté ze smlouvy, hledí se k věci tak, jako by práva nebyla nabyta.* (2) *Námítky ze smlouvy má slibující také proti osobě třetí.*“⁹⁵ Vzhledem k tomu, že poměr třetí osoby k dlužníkovi a věřiteli, není vztahem nijak závazným, může tato třetí osoba plnění ze smlouvy odmítnout. S ohledem na princip autonomie vůle tedy nemůže být majetkové právo této třetí osobě bez dalšího nuceno, a tato se může svého práva vzdát. Záměr dlužníka a věřitele, tj. obsah smlouvy, totiž z principu nemusí být třetí osobě v době uzavření smlouvy znám. Je pak na místě umožnit třetí osobě využít jednostranného právního jednání, kterým po nabytí práva plnění pojistného přijmout, tato naopak toto plnění odmítne. Doložka o plnění třetímu v návaznosti na prohlášení třetího pozbyde platnosti. Je pak individuální záležitostí obsahu té, které smlouvy, zda následkem odmítnutí plnění třetí osobou bude neplatnost původní smlouvy mezi věřitelem a dlužníkem, nebo jako v případě životního pojištění přejde nárok na plnění pojistného na pojistníka (§127 odst. 3 zákona č. 145/1934 Sb. z. a n.).⁹⁶

⁹² Zákon č. 145/1934 Sb. z. a n., o pojistné smlouvě, ve znění ke dni 20. 1. 1935.

⁹³ SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář ke Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 176.

⁹⁴ V originálním znění: „(1) *Weisst der Dritte das aus dem Vertrag erworbene Recht zurück, so gilt das Recht als nicht erworben.* (2) *Einwendungen aus dem Verträge stehen dem Versprechenden auch gegen den Dritten zu.*“ Dostupné na <<https://www.jusline.at/gesetz/abgb/paragraf/882>>.

⁹⁵ Zákon č. 946/1811 Sb., zák. soud. obecný zákoník občanský, ve znění ke dni 1. 1. 1917. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcna>>.

⁹⁶ SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář ke Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 187.

2.1.3 Životní pojištění

V roce 1935 nabyl účinnosti zákon č. 145/1934 Sb. z. a n., o pojistné smlouvě. Tímto zákonem došlo k rozšíření úpravy vztahů mezi dlužníkem, věřitelem a třetí osobou, které byly dosud jako obecný základ deklarovány v ustanoveních ABGB. Tento speciální zákon upravoval pro tuto práci klíčové otázky životního pojištění. Obecná úprava-obecný základ, na který zákon o pojišťovací smlouvě navazuje, je ukotven v § 1288 ABGB, kdy tento zní následovně: „(1) *Převezme-li někdo na sebe nebezpečení škody, která může jiného bez jeho zavinění stihnouti, a slíbí-li mu za určitou cenu plniti vymíněnou náhradu; vzniká pojišťovací smlouva. Pojišťovatel ručí při tom za náhodnou škodu a pojištěný za slíbenou cenu.*“ Jde o základní úpravu kauzálního vztahu, který vzniká mezi věřitelem a dlužníkem. Ve spojení s úpravou smluv ve prospěch třetích osob pak právě na tuto obecnou dikci navazuje znění zákona o pojistné smlouvě. Tím je působnost úpravy jednotlivých konkrétních smluvních typů, s výjimkou např. smluv týkajících se námořního pojištění, z ABGB vyňata.⁹⁷

Pojištění ve prospěch třetích osob je v zákoně o pojistné smlouvě upraveno následovně: „(1) *Třetí osoba, v jejíž prospěch se pojištění sjednává (obmyslený), nabývá, neustanovuje-li smlouva jinak, práva na pojistitelovo plnění teprve vznikem pojistné příhody. (2) Při pojištění kapitálu má se za to, že jest pojistníkovi vybrazeno až do pojistné příhody oprávnění nakládati jednáními mezi živými nebo na případ smrti bez přivolení pojistitelova s nárokem z pojistné smlouvy, zejména označiti též někoho třetího jako obmysleného neb označiti jako obmysleného někoho jiného, než kdo původně byl označen, a to i tehdy, stalo-li se dřívější označení ve smlouvě. (3) Nenabude-li nároku osoba obmyslená, platí, jako by nebyla označena.*“⁹⁸ Zákon zde upravuje právo pojistníka (pojištěného) ustanovit třetí osobu (obmysleného), kterému vznikne právo na plnění. Pojistníkovi je dána možnost s určením osoby obmyslené nakládat libovolně, a to až do vzniku pojistné příhody. Tedy okamžiku, kdy teprve třetí osobě vznikne právo na plnění pojistného. Do tohoto práva na určení obmyslené osoby nesmí od uzavření pojistné smlouvy dlužník (pojišťovna) zasahovat.⁹⁹

Omezení tohoto práva může ovšem nastat například v případě, že se otec po rozluce manželství zaváže vůči manželce uzavřít pojistnou smlouvu, v níž jako osobu obmyslenou určí své nezletilé dítě. Zákon v takovém případě bude nezletilé dítě chránit před snahou změnit v pojistné smlouvě osobu obmyslenou, a zajistit tak její hmotné zabezpečení. Ačkoliv je volba obmysleného

⁹⁷ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. V. díl.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937, s. 925.

⁹⁸ § 127 zákona č. 145/1934 Sb. z. a n., o pojistné smlouvě, ve znění ke dni 20. 1. 1935.

⁹⁹ Viz např. judikatura č. 14.663. „... *Přijetím pojistky uzavřené ve prospěch třetích osob pozbyla pojišťovna práva něco měniti na ustanovení pojišťovací smlouvy ohledně obmyslených osob. Pojistník může učiniti, není-li obmyslných osob v pojistce uvedených.*“ Cit. z volného shrnutí judikatury In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 182.

obecně odvolatelná a zcela na vůli pojistitele, pokud se tento zaváže jinou smlouvou k neodvolatelnosti této volby (doložkou neodvolatelnosti), nemůže už obmyšlenou osobu nadále měnit.¹⁰⁰

Po vzniku pojistné příhody a vzniku práva obmyšleného na pojistné plnění, vstupuje po právní stránce obmyšlený do pozice věřitele vůči dlužníkovi (pojišť'ovně).¹⁰¹ Obmyšlený je ovšem povinen dodržovat všech podmínek, stanovených ve smlouvě mezi pojistníkem a pojišť'ovnou.¹⁰²

Úprava přechodu práv z pojistného je pak upravena následovně: „(1) *Je-li při pojištění kapitálu několik osob označeno jako obmyšlené bez určení jejich podílů, mají na pojistitelovo plnění nárok rovným dílem; podíl, jehož některý z obmyšlených nenabyl, přirůstá ostatním.* (2) *Jsou-li jako obmyšlení označeni dědicové bez podrobnějšího ustanovení, mají v pochybnosti nárok na plnění pojistitelovo osoby, jež nabydou dědictví, podle poměru svých dědických podílů.* (3) *Je-li pojištění kapitálu na případ smrti sjednáno ve prospěch majitele nebo doručitele pojistky, budiž pojistná suma pojata do pozůstalosti pojistníkovy, ledaže učinil o nároku jiné opatření jednáním mezi živými nebo na případ smrti.*“¹⁰³

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pokud pojistník uvedl ve smlouvě o životní pojistce obmyšleného, nabývá práva z pojistného právě tento obmyšlený. V případě, že pojištěný uvedl těchto obmyšlených více, nabývají práva, není-li určeno jinak, každý stejným dílem. Pokud jsou obmyšlenými určeny osoby, které jsou však zároveň dědici pojištěného, nabývají práva z pojistného podle velikosti svých dědických podílů. Pokud pojištěný určil osobu obmyšlenou a tato své právo na pojistné nabyla, nespadá pojistné do pozůstalosti po pojištěném a pojistné bude vyplaceno osobě obmyšlené.¹⁰⁴ Mohl nastat také případ, kdy pojistník žádnou obmyšlenou osobu v pojistné smlouvě neuvedl, nebo byla sjednána v jeho prospěch (na majitele nebo doručitele pojistky). V takové situaci pak právo a hodnota pojistného náleží do pozůstalosti tohoto pojištěného, a bude následně rozdělena v dědickém řízení podle pravidel dědické posloupnosti.

V případě, že není ani dědiců pojištěného a pozůstalost by měla připadnout státu, právo na pojistné plnění nebude součástí pozůstalosti a jako takové zanikne.¹⁰⁵ Zánik nároku státu na pojistné nemá vliv na zbylý obsah pozůstalosti. Ten mu podle práva připadne.

¹⁰⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5. 2. 1948, sp. zn. R I 698/47.

¹⁰¹ SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 180.

¹⁰² Viz např. judikatura č. 5219. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 183.

¹⁰³ § 128 zákona č. 145/1934 Sb. z. a n, o pojistné smlouvě, ve znění ke dni 20. 1. 1935.

¹⁰⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 11. 1936, sp. zn. RV I 2037/34.

¹⁰⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 4. 1930, sp. zn. NS R I 58/30, uveřejněné ve *Sbírce rozhodnutí Nejvyššího soudu* – Vážný, pod č. 9863.

Práva z pojistného plnění nabývají dědicové také tehdy, pokud nastane situace, že osoba obmyšlená zemře dříve než pojištěný, ačkoliv byla taková pojistná smlouva uzavřena od počátku jako platná.¹⁰⁶

Také pokud osoba obmyšlená právo z pojistného plnění odmítne, a není zde žádná další osoba obmyšlená, které by připadl podíl po osobě, která odmítla, případně celá výše pojistného pojistníkovi, tedy do pozůstalosti. Zde bude rozdělena v rámci dědického řízení mezi dědice podle dědické posloupnosti.¹⁰⁷

Důležitou podmínkou pro vyplacení pojistného dědicům zůstavitele pak bude uplatnění tohoto nároku u pojistitele všemi dědici. Postačí zastoupení na základě plné moci. Pokud by například po zemřelém synovi žádal vyplacení pojistného pouze otec zůstavitele, ačkoliv dědit má kromě něho i jeho manželka, jakožto matka zůstavitele, bude takové uplatnění práva pouze jedním, bez doložení plné moci druhého oprávněného, považováno za neplatné uplatnění nároku za pozůstalost a pojistitel plnění pojistného odepře.¹⁰⁸

Zvláštním omezením, které u nás dnes již české platné právo nezná, je podle právní úpravy § 126 prvorepublikového zákona, o pojistné smlouvě, zákaz uzavření smlouvy o životním pojištění pro dítě mladší čtrnácti let, pokud bylo pojistné plnění sjednáno na vyšší částku, než v té době činilo obyčejné pohřebné, nebo částku, kterou pro ně stanovil dozorčí úřad. Na takovou smlouvu bylo hleděno od počátku pro rozpor s etikou jako na absolutně neplatnou.¹⁰⁹ Tehdejší právní úprava byla tedy poměrně striktní, co se následování vůle zůstavitele (pojistníka) týče a snažila se chránit dobré mravy.

¹⁰⁶ Viz např. judikatura č. P. 1891. s. 123. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 183.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 186.

¹⁰⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 4. 1943, sp. zn. RV I 756/42.

¹⁰⁹ § 126 zákona č. 145/1934 Sb. z a n., o pojistné smlouvě, ve znění ke dni 20. 1. 1935.

3 Od právnické dvouletky do moderní rekodifikace

3.1 Právní úprava

3.1.1 Občanský zákoník 1950

Jak již bylo výše uvedeno, ke schválení vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937 nikdy nedošlo. Z toho důvodu zákonodárce upravil potřebné oblasti soukromého práva speciálními zákony, k nimž můžeme řadit mimo jiné i zákon o pojistné smlouvě z roku 1934. K vydání nového občanského zákoníku pak došlo až po dlouhých 32 letech od osamostatnění Československa od rakouského císařství, a to s nástupem komunismu během tzv. „*právnické dvouletky*“ (1948-1950). S ohledem na změnu a vývoj sociálních a společenských podmínek, jež sebou přinesla marxistická ideologie, muselo nezvratně dojít k nutné rekodifikaci, která vymezila odlišný právní směr, kterým se následující desítky let právní řád ubíral. Právní dikci, který udával česko-rakouský kodex (ABGB), a na něho navazující vládní návrh obecného občanského zákoníku z roku 1937, byl zejména co se závazkového práva týče, opuštěn, a za vzor byl vzaty instituty a zásady ze sovětského práva. Novým zněním soukromého práva tak bylo navázáno na ideologii Ústavy 9. května.¹¹⁰

Hlavními zásadami, jež občanský zákoník sledoval, byly: „(1) *ideologizace a nadřazení zájmu celku; (2) úprava majetkových vztahů a (3) celkové zjednodušení a zestručnění.*“ Stanovení zásady priority společenského zájmu mělo za následek potlačení práv, svobody a autonomie vůle jednotlivce. Tento trend se projevoval napříč všemi instituty občanského práva, ať již co do omezení jednotlivce a postupné likvidace soukromého vlastnictví, znárodnování, omezení nakládání se svým majetkem pro případ smrti, zrušení intabulačního principu, kdy zápis do pozemkových knih měl nadále pouze deklaratorní a evidenční význam¹¹¹ a dalších. Zákonodárce si kladl za cíl znárodnit velké pojišťovny, banky a klíčové výrobní prostředky, aby tak zrušil kapitalistické soukromé vlastnictví, mohl osvobodit drobné rolníky, jež jsou součástí dělnické třídy a „*zbavil tak pracující lid zrádné velkoburžoasie.*“¹¹²

Ač se mohlo zdát, že se dikce zákona v mnohých případech zdála mírnější, než tomu bylo u poválečné právní úpravy, v praxi docházelo k čím dál většímu utužení. Zákonodárce dále pracoval se slovenským právem, čímž došlo k většímu sjednocení soukromého práva na celém území Československa. Místo jednotné kodifikace, kterou sledoval vládní návrh obecného občanského zákoníku, se střední kodex vydal cestou roztržitosti soukromého práva, kdy

¹¹⁰ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava ČSR z roku 1948.

¹¹¹ PĚCHA, František. Zažil jsem tři občanské zákoníky. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 4, s. 52.

¹¹² *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku č. 141/1950.* Dostupné na <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_07.htm>.

z uceleného zákoníku byly vyňaty otázky rodinného i pracovního práva. Naopak bylo v zákoníku nově upraveno obchodní právo.¹¹³ K přijetí středního kodexu došlo rozhodnutím Národního shromáždění republiky Československé dne 25. října 1950 pod číslem 141/1950 Sb.¹¹⁴

3.1.2 Občanský zákoník 1964

Ačkoliv byl zákoník z roku 1950 na svou dobu poměrně zdařilý, brzy došlo k potřebě sestavení nového občanského zákoníku. Střední kodex vzhledem na společenský vývoj, vydání nové socialistické Ústavy z roku 1960,¹¹⁵ ekonomickou a politickou situaci přestal na občani i zákonodárci našem území vyhovovat. I s ohledem na jeho zjednodušené znění, začaly úpravy některých institutů a situací chybět, nebo je bylo možné pro nedostatečnou určitost zneužívat. Ideologicky zákoník z roku 1964 navázal na úpravu občanského zákoníku z roku 1950, a dále prohloubil vnímání a fungování socialistických vztahů ve společnosti, čímž přinesl množství stěžejních změn. Vedle pomínutí tradičních obligačních práv, zákazu vydědění, omezení vůle jednotlivce v zájmu socialistického soužití a zájmů společnosti, došlo k zavedení zásady absolutní neplatnosti právních úkonů, a nadto také zásady kogentnosti právního řádu. Od jednotlivých ustanovení kodexů soukromého práva se tak již nebylo možné nadále odchýlit. To bylo možné pouze v případech, kdy to zákon výslovně dovoľoval.

Po politickém převratu v roce 1989 došlo v reakci na změnu poměrů ve společnosti a přechod na demokratickou ideologii k přijetí velkého množství novel, a to at' již občanského zákoníku samotného, tak jednotlivých dílčích speciálních zákonů soukromého práva.¹¹⁶ Odklon socialistického pojetí práva vyžadoval celou řadu změn. Na účinnou kompletní rekonfiguraci jsme si však museli ještě počkat, a to až do roku 2014.

3.2 Smlouvy ve prospěch třetích osob

Úprava závazků ze smluv ve prospěch třetí osoby byla v občanském zákoníku z roku 1950 značně stručná. Obsahovala pouze tyto tři ustanovení: „§ 248 *Ze smlouvy ve prospěch třetí osoby může žádat splnění, není-li jinak splněno, nejen druhá strana, nýbrž i tato třetí osoba. Námitky ze smlouvy má dlužník též proti této třetí osobě.* § 249 *Dokud třetí osoba neprojeví vůči dlužníkům úmysl žádat plnění ze smlouvy, mohou smluvní strany, není-li smlouvou jinak stanoveno, smlouvu zrušit nebo změnit.* § 250 *Vzdá-li se třetí osoba svého nároku, může plnění žádat, neodporuje-li to smyslu smlouvy, druhá strana pro sebe.*“ Z důvodové zprávy

¹¹³ HORÁK, Ondřej a kolektiv. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Vybrané otázky.* 2. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 95-100.

¹¹⁴ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 1. 1951.

¹¹⁵ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava ČSSR z roku 1960.

¹¹⁶ HORÁK, Ondřej a kolektiv. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Vybrané otázky.* 2. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 101-103.

k občanskému zákoníku č. 141/1950 vyplývá, že zákonodárce zachoval institut smluv ve prospěch třetích osob pro účely dodržování hospodářského plánu a jako podklad pro hospodářské smlouvy. Zároveň také zachoval právo třetí osoby požadovat přímo po věřiteli plnění, které jí bylo určeno.¹¹⁷

Institut smluv ve prospěch třetích osob v občanském zákoníku z roku 1964 upravoval § 50 „(1) Účastníci mohou uzavřít smlouvu také ve prospěch třetí osoby. (2) Není-li v tomto zákoně stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak, je tato osoba ze smlouvy oprávněna okamžikem, kdy s ní projeví souhlas. Dlužník má proti ní tytéž námitky jako proti tomu, s kým smlouvu uzavřel. Vzdá-li se tato osoba svého práva, zanikne dluh, nebylo-li dohodnuto, že v tomto případě má být plněno tomu, s nímž dlužník smlouvu uzavřel. (3) Dokud třetí osoba nedá souhlas, platí smlouva jen mezi těmi, kdo ji uzavřeli; právo na plnění má účastník, který plnění ve prospěch třetí osoby vyhradí, nebylo-li dohodnuto jinak. Totéž platí, jestliže třetí osoba souhlas odeprěla.“¹¹⁸ Zákon v tomto znění upravuje smlouvy ve prospěch třetího jako modifikaci již existujících smluvních typů, nikoli jako smluvní typ samostatný. Pro případ smluv ve prospěch třetího, ze kterých se v průběhu vývoje zákona jako takového, vyvinul zvláštní smluvní typ, jako je pojištění či poukázka, navazuje zákonodárce na tuto obecnou úpravu, a dále speciální typ upravuje samostatně.¹¹⁹

V návaznosti na dřívější jurisdikci i judikaturu není rovněž vyžadováno konkrétní určení třetí osoby, a nadále podle mého správně postačí pouze určitelnost pomocí objektivních znaků.¹²⁰ Stejně tak i do budoucna platí zákaz osobu třetí jakkoliv zatížit. Dané právní jednání (smlouva) musí být vždy ku prospěchu této třetí osoby, která s ním musí projevit souhlas. Teprve projevem souhlasu třetí osobě pak vzniká právo na plnění.¹²¹

3.3 Životní pojištění

3.3.1 Občanský zákoník 1950 a zákon o pojistné smlouvě 1950

Přijetím zákona č. 189/1950 Sb., o pojistné smlouvě, byl zrušen zákon o pojistné smlouvě z roku 1934, který byl novelou rakouského zákona o pojistné smlouvě. Jak vyplývá z důvodové zprávy, zákonodárce znárodnil pojišťovny a sloučil je v jednu jedinou pojišťovnu, která je zařazena do národního hospodářského plánu. Dále institut pojištění podrobil vlivu socialistické společnosti, kdy odstranil protichůdné zájmy pojišťoven (snaha generovat co největší zisk) a pojistníků (snaha získat co nejvyšší pojistné plnění). Jediným zůstavším cílem tak byla pomoc pojistníkům. Smyslem

¹¹⁷ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku č. 141/1950 Sb. Dostupné na <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_13.htm>.

¹¹⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 1. 1951.

¹¹⁹ ŠVESTKA, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník I, II. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 437-439. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwpk5tlgqxhgys7ge4tmnc7gqyf64dgguya>>.

¹²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 2. 2001, sp. zn.: Cdo 2643/99.

¹²¹ KINDL, Milan, DAVID, Ondřej, KINDL, Tomáš. In FIALA, Josef. *Občanský zákoník. Komentář. 1. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, Dostupné na <https://www.aspi.cz/products/law/Text/13/12000/1/2#pa_50>.

pojištění je podle zákonodárce dle OZ 1950 totiž pomoc při náhlých událostech tak, aby nedošlo k zastavení výrobního procesu, a byl naplněn hospodářský plán. Z tohoto důvodu nebyl institut životního pojištění zakázán, ale naopak upraven podle marxistické ideologie. Životním pojištěním pak měl zákonodárce na mysli odkládání si části příjmů, které občané získali zvýšeným pracovním výkonem, aby zaopatřili rodinu jednorázovým plněním, které by jí pomohlo překonat vzniklé těžkosti v důsledku smrti člena rodiny. Kumulace pojistného také přinesla kýžený odsun „*přebytečné kupní síly na dobu, kdy bude pro její realizaci dostatek zboží.*“ a zároveň poskytla státu kapitál „*pro podporu socialistického budování*“.¹²²

Zákon o pojistné smlouvě z roku 1950 neupravoval přímo institut životního pojištění, ale pouze obecně pojištění osob, a to sice v § 41 následovně: (1) *Pojistník může pojistit sebe nebo osobu jinou. (2) Pojištění může být smluveno ve prospěch pojistníka nebo osoby třetí (obmyšlený). (3) Při pojištění jiné osoby nemůže být pojistník obmyšleným. K určení obmyšleného je třeba souhlasu pojištěného. Nebyl-li takto obmyšlený určen nebo byl-li za obmyšleného určen majitel nebo doručitel pojistky, platí za obmyšleného pojištěný, po případě jeho dědicové.*¹²³ Jedním z hlavních cílů zákonodárce tedy bylo, aby pojistník nemohl mít prospěch z pojištění odlišné osoby. Samotné pojištění jiné osoby být zakázáno s ohledem na hospodářskou funkci nemohlo, ovšem zákaz určení obmyšleným sebe sama už s odkazem na záměry zákonodárce aplikovatelné bylo.

Podle § 41 odst. 3 OZ 1950 tedy v případě, že nebyl určen obmyšlený a nárok na plnění z pojistky má pojistník/ pojištěný, bude pojistné rozděleno mezi dědice pojištěného o podílech, v jakých mají nárok na pozůstalost. Jak i důvodová zpráva potvrzuje, v tomto případě ovšem dědicové nenabývají tato práva z titulu dědictví, nýbrž jako pojistné plnění přímo z pojistné smlouvy.¹²⁴

Pojistné z životního pojištění proto vůbec nebude spadat do pozůstalosti pojištěného a nebude řešeno podle pravidel dědického práva, ale naopak v režimu práva obligačního. Určení oprávněných pomocí dědiců pojištěného tedy funguje pouze jako instrument pro určení okruhu oprávněných.

3.3.2 Občanský zákoník 1964 a zákon o pojistné smlouvě 2004

Zákon o pojistné smlouvě z roku 1950 byl zrušen občanským zákoníkem z roku 1964, a to bez přijetí nového zákona institut pojištění upravujícího. Zákonodárce zahrnul její úpravu (jako

¹²² *Důvodová zpráva ke zákonu o pojistné smlouvě č. 189/1950 Sb.* Dostupné na <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0540_03.htm>.

¹²³ § 41 zákona č. 189/1950 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění ke dni 1. 7. 1951.

¹²⁴ *Důvodová zpráva ke zákonu o pojistné smlouvě č. 189/1950 Sb.* Dostupné na <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0540_03.htm>.

Služby státní pojišťovny) pro společenskou důležitost zpět do občanského zákoníku. Zdejší úprava pracovala s pojištěním pouze obecně a bližší podmínky pro jednotlivé typy pojistných smluv byly obsaženy v pojistných podmínkách pro pojištění osob,¹²⁵ jež byly vydávány ministerstvem financí.¹²⁶ S ohledem na existenci pouze jedné jediné pojišťovny, jež byla státním podnikem, byla taková aplikace práva možná.

Životní pojištění občanský zákoník z roku 1964 upravuje v oddíle pojištění osob, kde navázal na předchozí právní úpravu, kdy poskytl občanovi možnost uzavřít s pojišťovnou pojistnou smlouvu, v níž bude jako pojistná událost stanovena smrt pojištěného. Pro právo z plnění pojistného opět umožnil pojistníkovi určit osobu obmyšlenou, a to konkrétním určením, nebo vztahem k pojištěnému.

Změnou oproti předchozí právní úpravě je stanovení oprávněné osoby v situaci, kdy pojistník obmyšlenou osobu neurčil, nebo tato z nějakého důvodu nenabude práva (např. zemře dříve nežli pojištěný). Podle dřívějších právních úprav nabývaly tato práva dědicové pojištěného podle podílů, jaké by po pojištění zdědili. Nově v takovém případě nabýval práva z pojistného plnění podle § 372 odst. 2 občanského zákoníku¹²⁷ manžel pojištěného. V případě, že neměl pojištěný manžela, nebývaly toto právo jeho děti. Pokud není ani jich, nabývaly práva na plnění rodiče zemřelého, pokud není jich, tak osoby, které žily s pojištěným po dobu minimálně jednoho roku před pojistnou událostí v jedné domácnosti a osob odkázané na pojištěného výživou. Pokud nebylo ani těchto osob, nebýval práva z pojistného plnění dědic pojištěného.¹²⁸

V případě, že vznikne právo na plnění pojistného z pojistné smlouvy více osobám, jsou tyto osoby oprávněné stejným dílem. Pakliže jedna z obmyšlených osob zemře ještě před smrtí pojištěného, nic nebrání tomu, aby byl její díl rozdělen poměrně mezi ostatní obmyšlené, a byla tak naplněna vůle pojištěného zaopatřit tyto osoby.¹²⁹ V situaci, kdy osoba obmyšlená zemře až po pojištění (vzniku pojistné události), a tudíž této obmyšlené osobě vznikne nárok na pojistné,

¹²⁵ Vyhláška Ministerstva financí č. 49/1964 Sb., o pojistných podmínkách pro pojištění osob, ze dne 9. 3. 1964.

¹²⁶ *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.*
<https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm>.

¹²⁷ § 372 zákona č. 40/1964, ve znění ke dni 1. 4. 1964. „(1) Je-li dohodnuto, že pojistnou událostí je smrt pojištěného, může ten, kdo pojistnou smlouvu s pojišťovnou uzavřel, určit osobu, které má pojistnou událostí vzniknout právo na plnění, a to jménem nebo vztahem k pojištěnému. Až do vzniku pojistné události může určení osoby změnit; není-li ten, kdo smlouvu uzavřel, sám pojištěným, může tak učinit jen se souhlasem pojištěného. Změna určení osoby je účinná doručením sdělení pojišťovně. (2) Není-li oprávněná osoba, v době pojistné události určena nebo nenabude-li práva na plnění, nabývají tohoto práva manžel pojištěného, a není-li ho, děti pojištěného. (3) Není-li osob uvedených v odstavci 2, nabývají tohoto práva rodiče pojištěného, a není-li jich, osoby, které žily s pojištěným po dobu nejméně jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a které z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány výživou na pojištěného; není-li ani těchto osob, nabývají tohoto práva dědic pojištěného.“

¹²⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 4. 1964.

¹²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 4. 1930, sp. zn. NS R I 58/30, uveřejněné ve *Sbírce rozhodnutí Nejvyššího soudu* – Vážný, pod č. 9863.

avšak zemře ještě před jeho výplatou, bude nárok na pojistné náležet do pozůstalosti obmyšlené osoby. Hodnotu pojistky tak zdědí dědici obmyšleného, ne okruh oprávněných osob pojištěného.¹³⁰

Četná judikatura také potvrzuje nový postup v případě, že po pojištění není osoby obmyšlené, ani dědice, a pozůstalost by měla připadnout státu podle § 462 OZ 1964 jako tzv. *odúmrť*. Povinnost pojišťovny vyplácet pojistné státu zaniká. Stát v této situaci není dědicem a nenastupuje do jeho postavení.¹³¹ Stejně tak postupovala soudní praxe i na Slovensku.¹³² Pokud by měla nastat situace, kdy by bylo pojistné plnění vypláceno státu, musel by pojištěný ustanovit jako obmyšleného přímo stát (na základě právní jednání, tedy projevu vůle), popř. určit závětí stát jako svého dědice (za předpokladu, že není osob obmyšlených ani osob podle zákonné posloupnosti).¹³³

Jelikož zákonodárce nadále na rozdíl od právní úpravy z roku 1950 nepřipouštěl možnost plnění pojistného ve prospěch majitele nebo doručitele pojistky, upravil tuto otázku v OZ 1964 účinném ke dni 1. dubna 1964 v § 502¹³⁴ a později při popřevratové novele ji vtělil s účinností od 1. ledna 1992 ve stejném znění do § 858 OZ 1964, a to zákonem č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník, k doplnění zákona o ustanovení.¹³⁵ Tímto ustanovením bylo určeno, že se pojistné smlouvy uzavřené před účinností OZ 1964 právě ve prospěch majitele či doručitele pojistky, budou nadále řídit dikcí OZ 1964,¹³⁶ a tedy sice že právo na plnění z takové smlouvy nabývají osoby oprávněné postupně podle § 372 tohoto zákona.¹³⁷

Novinkou oproti staré právní dikci přinesl občanský zákoník úpravu pojistné události, ke které dojde v důsledku úrazu následkem opilosti pojištěného. Obmyšlená osoba pak nepřijde kompletně o své právo z pojistného plnění, avšak pojišťovna nabývá práva výplatu pojistného poměrně ponížít.¹³⁸

Po politickém převratu vyvstala nová potřeba upravit otázku pojištění po právní stránce v souladu s nastolením nové ideologie a nového ústavního pořádku. V úvahu bylo několik možností. Bylo jasné, že tehdejší úprava všeobecných pojistných podmínek, jakožto podzákoného předpisu nebyla pro konkurenční trh dostačující. Bylo tedy nutné kodifikovat úpravu pojistných

¹³⁰ BOHMAN, Ludvík, WAWERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě. Komentář*. 2. vydání. Praha: Linde, 2009, s. 244-256.

¹³¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 5. 1984, sp. zn. 4 Cz 25/84.

¹³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 17. 5. 1972, sp. zn. 1 Cz 53/72.

¹³³ BOHMAN, Ludvík. In HULMÁK, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1414-1415.

¹³⁴ § 502 zákona č. 40/1964 Sb., ve znění ke dni 1. 4. 1964: „Byly-li smlouvy o pojištění osob uzavřeny před účinností tohoto zákona ve prospěch majitele nebo doručitele pojistky, má od 1. dubna 1964 právo na plnění pojištěný (§ 355 odst. 1); je-li pojistnou událostí smrt pojištěného, vznikne právo na plnění osobám uvedeným v § 372.“

¹³⁵ § 858 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění ke dni 1. 1. 1992.

¹³⁶ K tomu srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 9. 1967, sp. zn. 4 Cz 100/67, uveřejněné ve *Sbírce rozhodnutí Nejvyššího soudu* pod č. 9/1968, roč. 1, s. 61.

¹³⁷ KINDL, Milan. In FIALA, Josef, KINDL, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 1595.

¹³⁸ § 375 zákona č. 40/1964 Sb., ve znění ke dni 1. 4. 1964.

smluv na úrovni zákona.¹³⁹ K tomuto kroku bylo přistoupeno i s ohledem na probíhající práce na novém občanském zákoníku a jeho stavbě.¹⁴⁰ Konečně v roce 2004 vešel v platnost nový zákon o pojistné smlouvě.¹⁴¹ Tím došlo po vzoru úpravy za Rakouska-Uherska, tak té naší pozdější prvorepublikové a zahraniční jurisdikce (např. Rakousko) k opětovnému vynětí úpravy pojištění z občanského zákoníku a podzákoných předpisů.¹⁴² Úprava pojištění tak účinností tohoto nového speciální zákona z občanského zákoníku z roku 1964 zmizela. Důvodem pro tento krok bylo kromě implementace směrnic Evropské unie, souvisejících se vstupem České republiky do Evropské unie,¹⁴³ do českého právního řádu a zavedení nových druhů pojištění (institutů),¹⁴⁴ také nesystematičnost úpravy pojištění v OZ 1964.¹⁴⁵ Problematika pojištění je navíc tak rozsáhlým institutem, že v případě jeho detailní úpravy není vhodné zařadit tuto právní oblast do znění občanského zákoníku. Obsáhlost potřebných ustanovení by kompletně narušila celistvost a posloupnost celého kodexu. Občanský zákoník měl tak i nadále upravovat pouze obecný rámec smluv ve prospěch třetí osoby a pojištění.¹⁴⁶

Zákon o pojistné smlouvě znovu přinesl do českého právního rámce speciální institut životního pojištění, a tak se tato oblast dočkala své vlastní právní úpravy, a tudíž nespádala nadále pouze pod obecné pojištění osob, ačkoliv z něj jeho úprava vycházela. Tento zákon navazoval na obecná ustanovení v občanském zákoníku a úzce souvisel s veřejnoprávním zákonem o pojišťovnictví z roku 1999,¹⁴⁷ se kterým sdílí stejné názvosloví a pojmy, a tyto z něj dokonce částečně o převzal.

Úprava životního pojištění navazuje na dosavadní právní vývoj tohoto institutu na našem území. „(1) *V životním pojištění lze pojistit fyzickou osobu zejména pro případ smrti, dožití se určitého věku, nebo dne stanoveného v pojistné smlouvě jako konec soukromého pojištění, anebo pro případ jiné skutečnosti týkající se změny osobního postavení této osoby.* (2) *Životní pojištění lze sjednat pouze jako pojištění obnosové.* (3) *Nelze sjednat pojištění pro případ smrti dítěte, která by nastala do 3 let jeho věku, nebo pro případ potratu nebo narození*

¹³⁹ ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Princípy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001, s. 223-224.

¹⁴⁰ *Důvodová zpráva k zákonu č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě*. Dostupné na <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=303&ct1=0>>.

¹⁴¹ Zákon č. 37/2004 Sb., zákon o pojistné smlouvě, účinném ke dni 1. 5. 2004.

¹⁴² ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Princípy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001, s. 238-239.

¹⁴³ Např. Směrnice Evropského parlamentu a rady č. 2002/83/ES, o životním pojištění, ze dne 5. 11. 2002.

¹⁴⁴ Např. vícenásobné pojištění, množné pojištění atd.

¹⁴⁵ Srov. K historii a systematické pojistného práva v České republice. BOHMAN, Ludvík, WAWERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě*. 2. vydání. Praha: Linde, 2009, s. 16 a násl.

¹⁴⁶ ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Princípy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001, s. 238-239.

¹⁴⁷ Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, ve znění ke dni 1. 4. 2000.

mrtvého dítěte.“¹⁴⁸ Jako již v dřívějších zákonech,¹⁴⁹ zákonodárce měl pojištění dítěte pro případ smrti, narození mrtvého dítěte či pro případ potratu za nemorální čin v přímém rozporu s etikou.¹⁵⁰ Na takové právní jednání bylo hleděno od počátku jako na absolutně neplatné pro rozpor s dobrými mravy „*contra bonos mores*“ podle § 39 OZ 1964 a pojistné plnění či splátky pojistného by v případě takové smlouvy byly považovány za bezdůvodné obohacení.

Uzavření pojistné smlouvy úrazového pojištění dítěte do tří let věku pro úraz s následkem smrti by však takové účinky nemělo. Zákaz pojištění dítěte do tří let platí podle zákona pouze u smlouvy o životním pojištění. Pojištění dítěte pro případ úrazu, kdy by mohlo dojít k poškození zdraví a následným výdajům na léčbu a tím souvisejícímu snížení společenského uplatnění, je společensky přijatelný institut. Pokud by následkem úrazu došlo ke smrti tohoto pojištěného dítěte, nedošlo by přijetím plnění v důsledku takto „*rozšířené pojistné ochrany*“ k odsouzení veřejností.¹⁵¹

¹⁴⁸ § 54 zákona č. 37/2004 Sb., zákon o pojistné smlouvě, účinném ke dni 1. 5. 2004.

¹⁴⁹ Dříve vyhláška Ministerstva financí č. 49/1964 Sb., o pojistných podmínkách pro pojištění osob, ze dne 9. 3. 1964.

¹⁵⁰ *Důvodová zpráva ke zákonu č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě.* Dostupné na <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=303&ct1=0>>.

¹⁵¹ BOHMAN, Ludvík, WAWERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě. Komentář.* 2. vydání. Praha: Linde, 2009, s. 261-265.

4 Občanský zákoník 2012

4.1 Právní úprava

Náš nejnovější občanský zákoník z roku 2012 přinesl oproti dřívější právní úpravě na našem území poměrně radikální soukromoprávní změny. Ačkoliv tento nový kodex soukromého práva do velké míry recipoval dikci předešlého občanského zákoníku z roku 1964, jednou z hlavních zásad tvorby nového kodexu byla právě „*diskontinuita*“ s do té doby platným právem podle OZ 1964 a s jeho koncepcí socialismu.¹⁵² Bylo nutné upřednostnit současné státní zřízení, demokratické principy, ke kterým jsme se jako stát hlásili, a především také mezinárodními smluvními akty zavázali. Pro nás, Českou republiku, jako součást demokratického Evropského společenství a člena Evropské Unie, bylo potřeba, i co se právní dikce týče, následovat tento námi určený trend.

Hlavními zdroji inspirace se tedy stal především rakouský obecný zákoník občanský (ABGB) v moderním znění, a také vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937. Samozřejmě s ohledem na naši kontinentální právní konvenci a pro hospodářskou, historickou a kulturní propojenost s naším západním sousedem, nemohla pracovní skupina v čele s prof. Karlem Eliášem jinak, než využít fungující německý občanský zákoník – Bürgerliches Gesetzbuch z roku 1896 (BGB) v moderním znění jako jeden z dalších hlavních zdrojů. Nedílnou inspirací byl samozřejmě také švýcarský občanský zákoník – Zivilgesetzbuch z roku 1907 (ZGB).

Dalším z hlavních principů rekodifikace soukromého práva byla „*integrace*“ soukromého práva, tedy snaha omezit roztržičnost tehdejší soukromoprávní úpravy a transformovat jednotlivá odvětví v jeden jednotný kodex. S ohledem na tento záměr došlo ke zrušení zákona o rodině, obchodního zákoníku a kodifikaci těchto a dalších právních odvětví spolu se závazkovou částí do jednoho komplexního zákoníku soukromého práva.¹⁵³

Úprava pojištění v současném občanském zákoníku, respektive jeho úprava životního pojištění, navazuje a je vytvořena po vzoru speciálního zákona o pojistné smlouvě z roku 2004, kde je platná právní úprava pojistných vztahů upravena především.

Dále byly instituty pojištění koncipovány s ohledem na Zásady evropského pojišťovacího práva,¹⁵⁴ kterými je Česká republika vázána¹⁵⁵

¹⁵² HORÁK, Ondřej a kolektiv. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Vybrané otázky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 19-21.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Angl. Principles of European Insurance Contract Law z roku 2007.

¹⁵⁵ ROZEHNALOVÁ, Naděžda, KYSELOVÁ, Tereza. *K některým vývojovým otázkám mezinárodního práva soukromého*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. Dostupné na <<https://www.aspi.cz/products/lawText/12/16836/1/2?vtextu=%C5%BEivotn%C3%AD%20poji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD>>.

4.3. Životní pojištění

V rámci smluv ve prospěch třetích osob, popř. pojištění ve prospěch třetích osob a samotného životního pojištění došlo k recepci stávajících ustanovení občanského zákoníku z roku 1964 a zákonu o pojistné smlouvě z roku 2004, jehož některá ustanovení nový občanský zákoník zrušil, převzal do jednotného kodexu, a tyto nadto rozvedl a upravil podrobněji.

Největší změnou, ke které v oblasti práva životního pojištění došlo, je tak zřejmě zrušení zákazu uzavření životního pojištění pro případ smrti dítěte. Do té doby bylo uzavření takové smlouvy do tří let věku dítěte zakázáno.¹⁵⁶ Takový zákaz přitom není v mezinárodním srovnání obvyklý. V německém ani rakouském zákoně o pojistné smlouvě bychom takovou úpravu nenašli.¹⁵⁷ Vezmeme-li v úvahu „*nekonceptní rozdílnost mezi životním a úrazovým pojištěním*“, bylo zrušení věkové hranice krokem tím správným směrem.¹⁵⁸ S ohledem na čtrnáctiletou věkovou hranici, která byla stavěna prvorepublikovým zákonem o pojistné smlouvě,¹⁵⁹ se v tomto případě úpravy OZ 1964, jednalo o ještě poměrně benevolentní omezení. I od tohoto však zákonodárce s ohledem na zahraniční úpravu a respektování zásady autonomie vůle upustil.

Zákon nově pamatuje na případ, kdy pojištěný neodvolatelně určí obmyšlenou osobou svého manžela a následně dojde k rozvodu. V takové situaci zanikají účinky neodvolatelnosti právní mocí rozvodu. Stejně tak bude postupováno v případě registrovaného partnerství.¹⁶⁰ Stejný princip bude pak aplikován v případě obmyšlení potomka či předka a jejich následného osvojení, kdy v důsledku tohoto dojde k zániku příbuzenského vztahu.¹⁶¹

Nově OZ také upravuje situaci, kdy smrt pojištěného a obmyšleného nastane ve stejnou chvíli. Podle § 2836 OZ se má zato, že pojištěný obmyšleného přežil. V případě, že nenabyla práva z pojistného manželka, děti, nebo předci pojištěného, které určil neodvolatelně, má se za to, že obmyšlený zemřel až po pojištění.¹⁶² Vývoj v novodobé právní úpravě můžeme spatřit zejména také ve znění § 2769 OZ o rovném zacházení „*Použije-li pojistitel jako hledisko při určení výše pojistného*

¹⁵⁶ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Nakladatelství Sagit, 2012, s. 1006.

¹⁵⁷ DOBIÁŠ, Petr. In PRAŽÁK, Zbyněk, FIALA, Josef, HANDLAR, Jiří a kolektiv. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku. Komentář ke § 1721-2893 OZ*. Praha: Leges, 2017, s. 1573.

¹⁵⁸ PŘÍKRYL, Vladimír, ČECHOVÁ, Jana. *Zákon o pojišťovnictví. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, s. 329.

¹⁵⁹ Zákon č. 145/1934 Sb. z. a n., o pojistné smlouvě, ve znění ke dni 20. 1. 1935.

¹⁶⁰ FIALA, Josef, BEEROVÁ, Kamila. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 688.

¹⁶¹ BOHMAN, Ludvík. In HULMÁK, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1412-1413.

¹⁶² BĚLOHLÁVEK, Alexander J., ČERNÝ, Filip, JUNGWIRTHOVÁ, Marianna a kolektiv. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 785-786.

nebo pro výpočet pojistného plnění národnost, rasový nebo etnický původ nebo jiné hledisko odporující zásadě rovného zacházení podle jiného zákona, nepřiblíží se ke zvýšení pojistného ani ke snížení pojistného plnění na základě těchto hledisek. To platí i v případě, je-li jako hledisko při určení výše pojistného nebo pro výpočet pojistného plnění použito těhotenství nebo mateřství.¹⁶³ Obsah tohoto ustanovení je antidiskriminační úpravou, která byla do současného kodexu vtělena na základě přijetí směrnice Rady 2004/113/ES ze dne 13. 12. 2004.¹⁶⁴

Důležitým nástrojem proti zneužití životního pojištění, který se v průběhu právního vývoje vyvinul, je vyloučení obmyšleného z nároků na pojistné plnění v případě, že tento způsobil úmyslným jednáním pojistnou událost, a sice smrt pojištěného.¹⁶⁵

Zákonodárce v rámci určení osoby obmyšlené zestručnil výčet osob, které nabývají práva v případě, že není této obmyšlené osoby, kdy došlo k upuštění od přiznání práva osobám žijícím ve společné domácnosti¹⁶⁶ a odkázaných na pojištěného výživou.¹⁶⁷ V otázce pojistného plnění jako součásti pozůstalosti pokračuje právní úprava ve vývojovém právním trendu, kdy „*pojistné plnění není součástí pozůstalosti*“, a ani není předmětem dědického řízení. Okruh dědiců zákonodárce využívá pouze k určení oprávněných osob, kdy aplikuje jejich postavení k pojištěnému v případě, že není obmyšlených a osob zákonné posloupnosti. V případě dělení podílů mezi dědice bude pojistné nově rozděleno stejným dílem. Ne podle velikosti dědických podílů.¹⁶⁸

Změnou oproti všem dřívějším právním úpravám¹⁶⁹ pak bude podle Bohmana úprava nároku státu na výplatu pojistného. S ohledem na změnu definice tzv. *odúmrťe*. v § 1634 OZ 2012 se na stát, v případě neexistence žádného jiného dědice, v současné době hledí jako na dědice. Z tohoto důvodu již nebude docházet k situacím, kdy neexistuje žádný oprávněný subjekt a pojistitel (pojišťovna) je zproštěn povinnosti plnit pojistné.¹⁷⁰

¹⁶³ § 2769 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

¹⁶⁴ ŠIMEK, Robert. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník § 2716-2893. Velký komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 402.

¹⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 25 Cdo 5012/2007, zveřejněný ve *Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu* pod č. 23/2011.

¹⁶⁶ K tomu srov. dědické právo. Zde osoby žijící nejméně rok se zůstavitelem v jedné domácnosti dědí, a to již ve druhé nebo třetí třídě. In BOHMAN, Ludvík. In HULMÁK, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník VI. Závažkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1414.

¹⁶⁷ BĚLOHLÁVEK, Alexander J., ČERNÝ, Filip, JUNGWIRTHOVÁ, Marianna a kolektiv. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 785-786.

¹⁶⁸ FIALA, Josef, BEEROVÁ, Kamila. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 691.

¹⁶⁹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1144/2016, zveřejněný ve *Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu* pod č. 105, roč. 7/2018 (zůstavitel zemřel za účinnosti OZ z roku 1964).

¹⁷⁰ BOHMAN, Ludvík. In HULMÁK, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník VI. Závažkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1415.

5 Vývoj ABGB od pádu císařství po současnost

5.1 Právní úprava

Po rozpadu rakouského císařství po první světové válce došlo k oddělení vývoje českého a rakouského právního řádu. Zatímco česká větev, jako jeden z nástupnických států, šla cestou počátečního modifikovaného převzetí rakouského obecného zákoníku občanského, a následně postupné kompletní rekonstrukce soukromého práva, kdy zákonodárce vytvořil zcela nový moderní ucelený kodex, odpovídající aktuálnímu vývoji ve společnosti, rakouská odnož zcela nový moderní zákoník občanského práva nikdy nezavedla. V platnosti dodnes zůstal obecný zákoník občanský (ABGB), který byl mnohokrát novelizován, avšak okolo poloviny všech ustanovení od svého vzniku nebylo nikdy změnou dotčeno a zachovaly se v původním znění.

V návaznosti na politický, mezinárodní a společenský vývoj bylo ovšem nutné reagovat i co se právní regulace týče. Z tohoto důvodu byly vydány jednotlivé zákony ve vztahu speciality k ABGB, které upravují potřebné otázky co do obsahu konkrétněji. Všeobecný základ však čerpají z jednotlivých ustanovení ABGB.

5.2 Smlouva ve prospěch třetích osob pro případ smrti

Úprava smluv ve prospěch třetích osob zůstala zakotvena v § 881 a následujících ABGB, ve znění, v jakém ho známe účinný na našem území českého státu před rozpadem rakouského císařství. Jedná se o obecné ustanovení, podle kterých se řídí i úžeji vymezené smlouvy ve prospěch třetích osob pro případ smrti (*Vertrag zugunsten Dritter auf den Todesfall*). Ačkoliv se totiž jedná o právní jednání spojené s událostí spočívající ve smrti a zároveň jde o vznik práva ze závazku (právo ze smluv), úpravu tohoto institutu neupravuje jak dědické právo, tak zároveň ani právo obligační. Od jiných smluv se smlouva ve prospěch třetích osob pro případ smrti liší dobou plnění, která se váže k okamžiku smrti zůstavitele. Můžeme rozlišovat dvě varianty. První možností je, aby zůstavitel (věřitel) předal dlužníkovi majetkovou hodnotu, kterou dlužník po smrti zůstavitele předá určené třetí osobě. Druhou možností je případ, kdy dlužník předá třetí osobě plnění ze svého vlastního majetku. Typicky půjde o životní pojištění, kdy pojišťovna vyplácí pojistné, jehož obnos náleží do vlastnictví pojišťovny. Zůstavitel se na tomto kontraktu podílem placením pojistného, jehož splátky se připsáním pojišťovně stávají jejím vlastnictvím.¹⁷¹

Co se formálních náležitostí smluv ve prospěch třetího pro případ smrti týče, bude u těchto smluv nezbytné, aby mezi zůstavitelem s dlužníkem, a současně i mezi zůstavitelem a oprávněnou

¹⁷¹ SCHAUER, Martin. Vertrag zugunsten Dritter auf den Todesfall. In GRUBER, Michael, KALSS, Susanne, MÜLLER, Katharina, SCHAUER, Martin. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*. Wien, New York: Springer, 2010, s. 675. Dostupné na <https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-211-99330-9_22>.

třetí osobou (beneficientem), vznikl krycí poměr neboli platný právní důvod pro přijetí plnění.¹⁷² O krycí poměr může jít v případě příkazu pro případ smrti, kdy se podle § 1022 ABGB zpravidla zmocnění ruší smrtí zmocněnce nebo zmocnitele. V situaci, kdy by však v rámci probíhajícího obchodu byla přerušena zastoupení dědicům způsobena škoda, nebo bylo zmocnění uděleno pro případ smrti, má zmocněnec povinnost obchod plně dokončit. Stejně tak krycí poměr funguje v rámci pojistky. V majetkovém vztahu zůstavitele a třetí osoby jde většinou o snahu předat třetí straně dar, a sice tento bezplatně. Může se jednat o darování pro případ smrti nebo odkaz. Rozlišovat mezi nimi musíme na základě odvolatelnosti právního jednání, kdy v případě daru tento na rozdíl od odkazu odvolat nelze.

5.3 Životní pojištění jako smlouva v režimu smluv ve prospěch třetích osob pro případ smrti

Co se týče smluv ve prospěch třetích osob pro případ smrti, nejpoužívanějším typem této podmnožiny je v praxi životní pojištění, které se nachází na rozhraní smluvního práva a dědictví, přičemž jak už bylo zmíněno, ani jedna z těchto právních oblastí otázku životního pojištění neupravuje.¹⁷³

Na obecná ustanovení o smlouvách ve prospěch třetích osob navazuje co do otázky životního pojištění samostatný zákon o pojistné smlouvě (Versicherungsvertragsgesetz – VersVG).¹⁷⁴ Ten navazuje na obecná ustanovení, zakotvená v ABGB, kdy konkrétně vychází z § 881 a násl. Jak vyplývá z nauky i judikatury, co se krycího poměru v rámci životního pojištění týče, musí zde existovat platný právní důvod. Splnění jakéhokoliv jiných požadavků nenahradí obligatorní majetkový vztah. V úvahu nepřipadá ani zhojení v souladu s § 1432 ABGB,¹⁷⁵ kdy zaplacením promlčeného, nebo pro nedostatek formy neplatného dluhu, nevzniká právo požadovat poskytnuté plnění nazpět. Stejně tak bude postupováno v případě, když, ten, kdo plní, ví, že druhé osobě nic nedluží. Shodná interpretace platí v situaci, kdy možnost jeho vymáhání u soudu je zákonem upřena.¹⁷⁶ Například když dlužník vydá věc oprávněné osobě po smrti věřitele.¹⁷⁷

¹⁷² KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter, BOLLENBERGER, Raimund. *Kurzkommentar zum ABGB*. Wien: Springer, 2005, s. 779.

¹⁷³ COHEN, Alrun. Die Drittbegünstigung auf den Todesfall nach dem ErbRÄG 2015. *Zak*, 2016, roč. 22, s. 428.

¹⁷⁴ Bundesgesetz Nr. 2/1959 von 2. 12. 1959 über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz).

¹⁷⁵ SCHAUER, Martin. Vertrag zugunsten Dritter auf den Todesfall. In GRUBER, Michael, KALSS, Susanne, MÜLLER, Katharina, SCHAUER, Martin. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*. Wien; New York: Springer, 2010, s. 677. Dostupné na <https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-211-99330-9_22>.

¹⁷⁶ JGS Nr. 946/1811 Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ve znění ke dni 8. 4. 2015.

¹⁷⁷ SCHAUER, Martin. Vertrag zugunsten Dritter auf den Todesfall. In GRUBER, Michael, KALSS, Susanne, MÜLLER, Katharina, SCHAUER, Martin. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*. Wien; New York: Springer, 2010, s. 677. Dostupné na <https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-211-99330-9_22>.

Životní pojištění je v rakouském pojetí běžným nástrojem pro zaopatření pozůstalých po smrti pojištěného podle jeho přání. Typickým cílem, který pojištěný uzavřením smlouvy životního pojištění sleduje, je, kromě zaopatření pozůstalých, také zajištění věřitelů a vzdělání dětí, jakož i finančních pohledávek.¹⁷⁸ Z tohoto důvodu je pojištěný (pojistník) na základě § 166 ABGB oprávněn určit třetí stranu, které vznikne právo na plnění, nebo tuto třetí stranu změnit. Třetí strana pak nabývá právo smrtí pojištěného. Nárok na výplatu pojistného má v případě pochybností okamžitě.¹⁷⁹ V době stanovení třetí osoby pojištěným nemusí být tato třetí osoba přesně určitá, postačí obecné znaky. V okamžiku vzniku pojistné události však musí být třetí osoba konkrétně určitelná na základě pojištěným ve smlouvě určených obecně objektivních znaků.¹⁸⁰

Historické a teleologické argumenty nám dokazují, že starší úprava ABGB dává oprávněně třetí osobě přímý nárok na pojistné plnění a toto nabývá mimo dědické řízení.¹⁸¹ Nárok na pojistné nespadá do pozůstalosti. Té nárok vůči pojistiteli nevzniká. Tím se otevírá otázka, zda a do jaké míry bude chráněn oprávněný z povinného dílu¹⁸², když pojistné plnění nenáleží do pozůstalosti. Podle nauky o dědickém právu se považuje za účinné darování mezi živými, která vedou ke zvýšení povinného dílu v souladu s § 785 ABGB¹⁸³ „(1) Na žádost dítěte nebo manžela s nárokem na povinný díl se při výpočtu pozůstalosti zohlední dary zůstavitele. Předmět darování se připojí k pozůstalosti v hodnotě rozhodné k připsání. (2) Dítě má právo podle odst. 1 pouze v případě darů, které zůstavitel poskytl v době, kdy mělo dítě nárok na povinný díl a manžel pouze u darů, které byly poskytnuty v průběhu manželství. (3) V žádném případě se nebere v úvahu dar, který zůstavitel učinil ze svých příjmů, aniž by snížil svůj původní majetek, na dobročinné účely, v souladu s mravní povinností nebo z důvodu slušnosti. Totéž platí pro dary, které byly poskytnuty osobám, které nemají nárok na povinný díl více než dva roky před smrtí zůstavitele.“¹⁸⁴ To platí jak pro odvolatelné, tak neodvolatelné darování. Dvouletá lhůta by přitom neměla být brána na zřetel, pokud část pojistného hradil sám oprávněný.¹⁸⁵

Tento názor podporuje regulace předlužení pozůstalosti, kdy dochází k ignorování oprávněných z povinného dílu a zadržování a krácení ležícího dědictví. Dochází tedy k rozšiřování

¹⁷⁸ KOLLHOSSER, Helmut. In PRÖLSS, Erich R., MARTIN, Anton a kol. *Versicherungsvertragsgesetz. Kommentar zu VVG und EGVVG. Band 14.* 27. völlig neubearbeitete Auflage. München: C. H. Beck, 2004, s. 894.

¹⁷⁹ JGS Nr. 946/1811 Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ve znění ke dni 8. 4. 2015.

¹⁸⁰ AICHER, Josef, BYDLINSKI, Franz, ERTL, Gunter. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. §§ 1 bis 1174 ABGB.* 2. Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990, s. 1183.

¹⁸¹ COHEN, Alrun. Die Drittbegünstigung auf den Todesfall nach dem ErbRÄG 2015. *Zak*, 2016, roč. 22, s. 428.

¹⁸² Mezi nepominutelné dědice v Rakousku není zahrnut manžel zemřelého. Právo na povinný díl tedy vzniká pouze potomkům zemřelého. In TALANDOVÁ, Iveta. Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi.* 2017, roč. 25, s. 71-72.

¹⁸³ SCHAUER, Martin. Vertrag zugunsten Dritter auf den Todesfall. In GRUBER, Michael, KALSS, Susanne, MÜLLER, Katharina, SCHAUER, Martin. *Erbrecht und Vermögensnachfolge.* Wien; New York: Springer, 2010, s. 678.

¹⁸⁴ Bundesgesetz Nr. 2/1959 vom 2. Dezember über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz).

¹⁸⁵ SCHAUER, Martin. Vertrag zugunsten Dritter auf den Todesfall. In GRUBER, Michael, KALSS, Susanne, MÜLLER, Katharina, SCHAUER, Martin. *Erbrecht und Vermögensnachfolge.* Wien; New York: Springer, 2010, s. 678.

pojmu darování podle § 781 ABGB, ve znění účinném ke dni 1. ledna. 2017. Pro účely životního pojištění je pak klíčový § 781 ABGB odst. 2, bod 6.¹⁸⁶ „(1) Dary, které osoba oprávněná k povinnému dílu nebo třetí osoba obdržela od zesnulého za jeho života, nebo po smrti, se započítávají do pozůstalosti v souladu s následujícími ustanoveními a započítávají se oproti jakémukoliv peněžnímu povinnému dílu obdarovaného. (2) Za darování v tomto smyslu se považuje také: 1. dětská výbava, 2. záloha na povinný díl, 3. nábradu za vzdání se dědictví nebo povinného dílu, 4. věnování majetku soukromé nadaci, 5. přiznání postavení beneficianta soukromé nadace, pokud jí zesnulý daroval svůj majetek jakož i 6. jakákoli jiná služba, která je svým ekonomickým obsahem rovnocenná bezúplatné právní transakci mezi živými osobami.“¹⁸⁷ S účinností od 1. 1. 2017 je tedy podle nového znění ABGB na prospěch třetí strany pohlíženo s ohledem na povinný díl jako na darování. Oprávněná třetí osoba sice nabyde práva na okamžité vyplacení pojistného vůči pojišťovně smrtí pojištěného, vzniká jí pak ovšem povinnost na vyrovnání povinného dílu dědice oprávněného z povinného dílu, a zároveň tento oprávněný z povinného dílu nabývá právo proti třetí osobě na započtení.¹⁸⁸

Zdá se, že nová úprava bude činit problémy, a až teprve soudní praxe ukáže, do jaké míry je odklon od staré právní úpravy krokem tím správným směrem.

¹⁸⁶ COHEN, Alrun. Die Drittbegünstigung auf den Todesfall nach dem ErbRÄG 2015. *Zak*, 2016, roč. 22, s. 428.

¹⁸⁷ JGS Nr. 946/1811 Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ve znění ke dni 1. 1. 2017.

¹⁸⁸ COHEN, Alrun. Die Drittbegünstigung auf den Todesfall nach dem ErbRÄG 2015. *Zak*, 2016, roč. 22, s. 429-430.

Závěr

Institut smluv ve prospěch třetích osob (popř. smluv ve prospěch třetích osob pro případ smrti), a na to navazující samotné životního pojištění, je poměrně starým institutem, který znají právní řády kontinentálního systému práva napříč historií. Právní úprava životního pojištění si nadto velice brzy vysloužila kromě obecného rámce v občanskoprávním kodexu také kodifikaci v rámci speciálních zákonů (*lex specialis*), a to jak soukromoprávní úpravy (ve formě zákona o pojistné smlouvě), tak úpravy veřejnoprávní (ve formě zákona o pojišťovnictví).

Životní pojištění i smlouvy ve prospěch třetích osob, byly vtěleny do právního řádu jak u nás, tak v Rakousku, a to bez ohledu na momentální politickou ideologii, trendy ve společnosti nebo válečnou situaci. Každý politický režim měl nějaký opodstatněný a v důvodové zprávě pečlivě obhájený motiv, proč se zákonodárce rozhodl tento institut do právního řádu v té dané době zakotvit. Ať už se jednalo o snahu poskytnout občanovi co možná největší svobodu a prostor pro uplatnění autonomie vůle, úsilí poskytnout obyvatelům instrument k zajištění a zabezpečení vlastní rodiny – základu státu v období válečného stavu, tak mohlo jít také o hospodářský úmysl. Tedy byl kladen záměr na snadnou kumulaci aktiv pro realizaci nadnárodního hospodářského plánování a udržení průceschopnosti a fungování obyvatelstva jako celku.

Kromě právní nauky byla otázka plnění třetí osobě hojně řešena také v rámci judikatury. Nejvyšší soud jak u nás, tak v rakouských zemích, posouval vývoj těchto institutů soukromého práva, zaplňoval mezery v případě chybějící úpravy, a dále v pochybnostech vyjasňoval pohled jak odborné veřejnosti, tak laického obyvatelstva, na sporné nebo kontroverzní otázky z těchto závazkových práv životního pojištění.

Jak i nastíněný vývoj v této práci naznačuje, institut životního pojištění se těší poměrně veliké oblibě a soustavný trend v průběhu historie, který přináší nové a nové instituty pojištění jako takového, a nadto další modifikace a detailnější úpravu práva životního pojištění, naznačuje, že se o osud životního pojištění v rámci evropské jurisdikce bát nemusíme.

Otázku, již jsem si položila na samém začátku této práce, a sice zda pojistné plnění náleží do pozůstalosti a bude tak vypořádáváno v režimu dědického řízení, nebo právo na pojistné plnění nabude třetí osoba mimo režim dědického řízení, je nyní možné zodpovědět.

Za účinnosti obecného zákoníku občanského (ABGB) byl zákonodárce poměrně značně benevolentní a štědrý co do prostředků k projevu autonomie vůle. Navzdory formálním požadavkům byl zůstavitel (pojištěný) oprávněn uzavřít s k tomu v souladu se zákonem oprávněnou pojišťovnou smlouvu o životním pojištění a v rámci této určit osobu obmyšlenou, která nabyla právo na plnění z pojistky. Zákonodárce tak následoval vůli zemřelého, který chtěl z nějakého důvodu zaopatřit právě danou obmyšlenou osobu. Pojistné plnění se stalo součástí

pozůstalosti pak pouze v případě, že nebylo obmyšlené osoby a pojistná smlouva byla sjednána v prospěch majitele nebo doručitele pojistky.

Během platnosti mnohých následujících právních regulací na území České republiky nedošlo ani za účinnosti prvorepublikového zákona o pojistné smlouvě, ani v období socialismu, ke změně této úpravy, kdy by obnos z pojistného plnění náležel do pozůstalosti. Občanský zákoník z roku 1964 dokonce vyloučil možnost uzavření pojistné smlouvy životního pojištění ve prospěch majitele či doručitele pojistky.

V souvislosti s přijetím stávajícího občanského zákoníku z roku 2012 došlo v našem právním řádu k dosud největšímu rozvolnění, zavedení zásady dispozitivnosti, a především následování zájmů a vůle jednotlivce. Bylo by tedy v naprostém rozporu, kdyby se zákonodárce rozhodl odebrat pojištěnému možnost určit si dle své osobní volby jakoukoliv třetí osobu oprávněnou (obmyšleného). Samozřejmě zůstává i nadále zakotvena povinnost naplnit kauzu, aby mohlo být takové právní jednání pojištěného platné. Co se týče osob, u kterých je naplněna podmínka existence zájmu a kauzy, může si pak z tohoto okruhu pojištěný libovolně vybírat obmyšleného, nebo dokonce obmyšlené. Může jim určit podíly, které by jim v případě pojistného plnění vznikly, jakož i celkový počet těchto obmyšlených. Až do vzniku pojistné události může tento okruh obmyšlených i jejich podíly pojištěný libovolně měnit.

V Rakousku se až do roku 2017 držel zákonodárce stejného výkladu, jaký známe u nás. Novelou obecného zákoníku občanského s účinností od 1. ledna 2017 ovšem došlo ke změně úpravy a nově zákonodárce poskytuje větší ochranu osobě oprávněné z povinného dílu (dědici), a to na úkor vůle zemřelého. Došlo k rozšíření aplikovatelnosti ustanovení o darování, kdy na případné plnění z pojistné smlouvy je tedy nově nahlíženo právě jako na darování mezi živými. Pozůstalosti (oprávněným z povinného dílu) tak vzniká nárok na případné dorovnání povinného dílu proti oprávněnému z pojistného plnění. Naopak tato osoba obmyšlená nabývá povinnosti uhradit rozdíl v povinném dílu. Výše pojistného totiž bude započítána do pozůstalosti, tím dojde k jejímu navýšení co do aktivní hodnoty, a poté bude vypořádána mezi dědici v rámci dědického řízení.

Důvody pro tak významnou změnu mohly být různé. Československý občanský zákoník z roku 1950, ani kodexy občanského práva následující, na rozdíl od Rakouska, například nezahrnují manželka zemřelého mezi nepominutelné dědice, a tento měl být po smrti druhého manžela zajištěn pouze prostřednictvím dávek vdovského důchodu a vypořádáním společného jmění manželů. To by mohlo být důvodem, pro který se rakouský zákonodárce rozhodl posílit ochranu oprávněného z povinného dílu. Na našem území v důsledku nezahrnutí manželka mezi osoby oprávněné z povinného dílu může vyvstat větší potřeba zákonodárce na snahu o zajištění manželka pro případ

smrti prostřednictvím uzavření smlouvy o životním pojištění ve prospěch toho přeživšího z manželů. S ohledem na současné množství moderních institutů, které může každý podle své vůle využít k zajištění všech zájmových osob (spoření, různá pojištění, pořízení pro případ smrti, dědické smlouvy), nabízí tuzemský zákonodárce občanům instrumenty, kterými může každý rozhodnout podle svých potřeb a přesvědčení.

Jednou by institut povinného dílu a nepominutelného dědice mohl být v našem právním řádu zrušen úplně a rozhodnutí o naložení s pozůstalostí by tak bylo plně v rukách zůstavitele. Je pak otázkou, která z cest, zda tato potenciální česká, či současná rakouská, bude v budoucnu tou správnou. Odpověď nám ovšem přinese teprve čas.

Bibliografie

Právní předpisy

JGS Nr. 946/1811 Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ve znění ke dni 1. 1. 1917. Dostupné na <https://www.jusline.at/gesetz/abgb/paragraf/881>.

Zákon č. 946/1811 Sb., zák. soud. obecný zákoník občanský, ve znění ke dni 1. 1. 1917. Dostupné na <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugyxhazryhays2mju#>.

Zákon č. 145/1934 Sb. z a n., o pojistné smlouvě, ve znění ke dni 20. 1. 1935.

Bundesgesetz Nr. 2/1959 von 2. 12. 1959 über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz).

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava ČSR z roku 1948.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 1. 1951.

Zákon č. 189/1950 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění ke dni 1. 7. 1951.

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava ČSSR z roku 1960.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 4. 1964.

Vyhláška Ministerstva financí č. 49/1964 Sb., o pojistných podmínkách pro pojištění osob, ze dne 9. 3. 1964.

Zákon č. 509/1991, Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 1. 1992.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 1. 1. 1992.

Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, ve znění ke dni 1. 4. 2000.

Směrnice Evropského parlamentu a rady č. 2002/83/ES, o životním pojištění, ze dne 5. 11. 2002.

Příloha č. 1, Část A, zákona č. 277/2009 Sb., zákon o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, účinném ke dni 1. 5. 2004.

Směrnice Rady 2004/113/ES ze dne 13. 12. 2004.

Principles of European Insurance Contract Law z roku 2007.

JGS Nr. 946/1811 Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ve znění ke dni 8. 4. 2015.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

JGS Nr. 946/1811 Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ve znění ke dni 1. 1. 2017.

Monografie a učebnice

- BĚLOHLÁVEK, Alexander J., ČERNÝ, Filip, JUNGWIRTHOVÁ, Marianna a kolektiv. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 830 s.
- BOHMAN, Ludvík, WAWERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě*. 2. vydání. Praha: Linde, 2009. 335 s.
- ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001. 302 s.
- HELLWIG, Konrad. *Die Verträge auf Leistung an Dritte*. Aalen: Scientia Verl., 1968. 682 s.
- HENDRYCH, Dušan a kolektiv. *Právnícký slovník*. 3. Praha: C. H. Beck, 2009. Dostupné na <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhf64zrgu&groupIndex=0&rowIndex=0>.
- HORÁK, Ondřej a kolektiv. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Vybrané otázky*. 2. vydání. Praha: Leges, 2021. 178 s.
- HORÁK, Ondřej, RAZIM, Jakub. *Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích*. Praha: Leges, 2020. 139 s.
- HULMÁK, Milan. *Uzavírání smluv v civilním právu*. Praha: C. H. Beck, 2008. 203 s.
- HUPKA, Josef. *Die Vollmacht. Eine zivilistische Untersuchung mit besonderer Berücksichtigung des deutschen Bürgerlichen Gesetzbuchs. (1900)*, Berlin; München: Duncker & Humblot, 2013. 440 s.
- HURDÍK, Jan. *Institucionální pilíře soukromého práva*. Praha: C. H. Beck, 2007. 119 s.
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské III. Právo obligací*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014. 413 s.
- MAYR-HARTING, Robert. *Soustava občanského práva. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2019. 418 s.
- PLECITÝ, Vladimír, SALAČ, Josef, BAJURA Jan a kolektiv. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2018. 408 s.
- ROZEHNALOVÁ, Naděžda, KYSELOVÁ, Tereza. *K některým vývojovým otázkám mezinárodního práva soukromého*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. Dostupné na <https://www.aspi.cz/products/lawText/12/16836/1/2?vtextu=%C5%BEivotn%C3%AD%20poji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD>.
- TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 232 s.
- TINTĚRA, Tomáš. *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku*. Praha: Leges, 2013. 200 s.

Komentáře

AICHER, Josef, BYDLINSKI, Franz, ERTL, Gunter. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. §§ 1 bis 1174 ABGB. 2. Auflage.* Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990. 2440 s.

FIALA, Josef, KINDL, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. 788 s.

FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1472-1720).* Praha: C. H. Beck, 2015. 634 s.

HULMÁK, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014. 2072 s.

JANDOVÁ, Lucie, ŠLAUF, Petr, SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kolektiv. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář [§ 2756-2872].* Praha: C. H. Beck, 2014. 353 s.

KINDL, Milan, ROZEHNAL, Aleš a kolektiv. *Občanský zákoník. Praktický komentář.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. 937 s.

KINDL, Milan, DAVID, Ondřej, KINDL, Tomáš. In FIALA, Josef. *Občanský zákoník Komentář. 1. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR a. s., 2009. 1692 s.

MARTIN, Anton, PRÖLSS, Erich R. a kolektiv. *Versicherungsvertragsgesetz. Kommentar zu VVG und EGVVG. Band 14. 27. völlig neubearbeitete Auflage.* München: C. H. Beck, 2004. 2692 s.

KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter, BOLLENBERGER, Raimund. *Kurzkommentar zum ABGB.* Wien: Springer, 2005. 1968 s.

MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník § 419-654. Velký komentář. Svazek III.* Praha: Leges, 2014. 1264 s.

MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník § 2716-2893. Velký komentář.* Praha: C. H. Beck, 2021. 1520 s.

PRAŽÁK, Zbyněk, FIALA, Josef, HANDLAR, Jirí a kolektiv. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku. Komentář k § 1721-2893 OZ.* Praha: Leges, 2017. 1680 s.

PŘIKRYL, Vladimír, ČECHOVÁ, Jana. *Zákon o pojišťovnictví. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017. 500 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936. 680 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kolektiv. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. V. díl.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937. 1011 s.

ŠVESTKA, Jiří, Spáčil, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009. 2321 s.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., ČR, 2014. 1700 s.

ŠVESTKA, Jiří. DVOŘÁK, Jan. FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014. 1516 s.

Návrhy a důvodové zprávy

Důvodová zpráva ke zákonu č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě. Dostupné na <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=303&ct1=0>>.

Důvodová zpráva ke zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. <https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm>.

Důvodová zpráva ke občanskému zákoníku č. 141/1950 Sb. Dostupné na <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_07.htm>.

Důvodová zpráva ke občanskému zákoníku č. 141/1950 Sb. Dostupné na <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_13.htm>.

Důvodová zpráva ke zákonu o pojistné smlouvě č. 189/1950 Sb. Dostupné na <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0540_03.htm>.

ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Nakladatelství Sagit, 2012. 1119 s.

Články v časopisech a sbornících

ANDRES, Bedřich. Právní povaha smluv ve prospěch třetích osob. *Sborník věd právních a státních*. 1930, roč. 30, s. 304-322.

COHEN, Alrun. Die Drittbegünstigung auf den Todesfall nach dem ErbRÄG 2015. *Zak.* 2016, roč. 22, s. 428-430.

KUBÁŇ, Drahomír. Pojistný zájem v životním pojištění. Pojistné rozpravy. *Pojistněteoretický bulletin*. 2020, roč. 37, s. 34-40.

PĚCHA, František. Zažil jsem tři občanské zákoníky. *Ad Notam*. 2011, roč. 17, č. 4, s. 52.

SCHAUER, Martin. Vertrag zugunsten Dritter auf den Todesfall. In GRUBER, Michael, KALSS, Susanne, MÜLLER, Katharina, SCHAUER, Martin. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*. Wien; New York: Springer, 2010, s. 675-679. Dostupné na <https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-211-99330-9_22>.

TALANDOVÁ, Iveta. Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 25, s. 63-72.

VÁŽNÝ, Jan. Problém smlouvy ve prospěch třetího ve světle římské jurisprudence. *Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně*. 1931, roč. 10, č. 1, s. 118-134. Dostupné na <<https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/20004>>.

Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 6. 1921, č. 7816, uveřejněné ve *Sbírce nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních. Svazek III (Nálezy z roku 1921)*. č. 897. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1922.

Judikatura ČA 1924, č. 201.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 8. 1925, sp. zn. RV I 1020/25.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 4. 1930, sp. zn. NS R I 58/30, uveřejněné ve *Sbírce rozhodnutí Nejvyššího soudu – Vážný*, pod č. 9863.

Judikatura č. 5219.

Judikatura č. P. 1891.

Judikatura č. 14.663.

Rozhodnutí Nejvyššího soud České republiky ze dne 19. 11. 1936, sp. zn. RV I 2037/34.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 4. 1943 pod sp. zn. RV I 756/42.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5. 2. 1948, sp. zn. R I 698/47.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 9. 1967, sp. zn. 4 Cz 100/67, uveřejněné ve *Sbírce rozhodnutí Nejvyššího soudu* pod č. 9/1968, roč. 1, s. 61.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 17. 5. 1972, sp. zn. 1 Cz 53/72.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 5. 1984, sp. zn. 4 Cz 25/84.

Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. 11. 1995, sp. zn. 33 Co 73/95.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 2. 2001, sp. zn. Cdo 2643/99.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 25 Cdo 5012/2007, zveřejněný ve *Smírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu* pod č. 23/2011.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 23 Cdo 2611/2012.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17.12.2013 sp. zn. 23 Cdo 3715/2012.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1144/2016, uveřejněné ve *Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu* pod č. 105, roč. 7, 2018.

Ostatní internetové zdroje

TICHÝ, Luděk. K výkladu a preferenci platnosti právního jednání [online]. *epravo.cz* 11. 8. 2020. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/k-vykladu-a-preferenci-platnosti-pravniho-jednani-111565.html>>.

Stenoprotokoly z 92. schůze Národního shromáždění ze dne 15. 4. 1937. Dostupné na <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/092schuz/s092010.htm#_d>.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá smlouvami ve prospěch třetích osob pro případ smrti, podrobněji pak otázkou životního pojištění. V první kapitole je čtenář uveden do problematiky co do pojmů a základních definic. Dále je představeno shrnutí dané problematiky v kontextu římského práva, které později bylo, a i v současné době stále je aplikováno jako základ právního rámce kontinentální úpravy soukromého práva. V následujících kapitolách je pak popsán postupný historický vývoj právní úpravy sledovaných institutů na území našeho státu, a to od období Rakouska-Uherska přes období první republiky a éru socialismu až po současnost. V závěru je rozebrána právní úprava v Rakousku a provedena následná komparace s jurisdikcí v České republice s ohledem na dobový kontext naší společné nejen právní historie.

V rámci zodpovězení hlavní výzkumné otázky, zda náleží pojistné plnění do pozůstalosti a bude vypořádáváno v režimu dědického řízení, nebo právo na pojistné plnění bude nabýváno mimo tento režim ve prospěch třetích osob, bylo použito historicko-komparativní metody.

Abstract

This thesis is devoted to the third-party beneficiary in mortis causa contracts, more specifically chooses to address the life insurance. The first chapter is a brief introduction into the terminology and relevant elementary definitions. Then, a summary in the context of Roman law is presented, which has been and still is applied as relevant legal grounds within the civil law legal system. The subsequent chapters explore how the legal institutes have been evolving throughout the history of our state, starting with the Austro-Hungarian Empire, through The First Czechoslovak Republic and Socialist era up until now. At the end, the Austrian legal framework is addressed in more detail and an in-depth comparison to the legal framework in the Czech Republic is provided, taking into consideration the joint history of our nations as well as the legislation.

I have chosen to use the historical-comparative method, in order to respond to the main research enquiry subject to this thesis, whether the intestacy rules apply to the insurance indemnity and therefore will be settled within the inheritance procedure or whether the insurance indemnity can be received by the third-party beneficiary outside of this regimen.

Klíčová slova

Soukromé právo, relativní majetkové právo, obligace, závazkové právo, smlouva, třetí osoba, prospěch třetí osoby, smlouva pro případ smrti, pojištění, životní pojištění, obmyšlený, pojistka, oprávněná osoba, dědictví, dědické řízení, pozůstalost, povinný díl, nepominutelný dědic, odkaz, darování, autonomie vůle, římské právo, historický vývoj, komparace.

Key words

Civil law, relative property law, obligation, contract law, contract, third-party, third-party beneficiary, mortis causa contract, insurance, life insurance, beneficiary, insurance policy, inheritance, estate proceedings, estate, reserved portions, heirs-at-law, legacy, donation, autonomy of the will, freedom of contract, Roman law, historical development, comparative law.